

**Vanhemmuus ja pienten lasten temperamentti sekä
näiden väliset yhteydet vanhempien arvioimana**

Elisa Nieminen

Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma

Kevätlukukausi 2015

Kasvatustieteen laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Nieminen, Elisa. 2015. Vanhemmuus ja pienten lasten temperamentti sekä näiden väliset yhteydet vanhempien arvioimana. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos.

Tässä pro gradu –tutkielmassa selvitettiin minkälaiseksi vanhemmat arvioivat omaa vanhemmuuttaan sekä 0-2-vuotiaiden lastensa temperamenttia ja millaisia yhteyksiä näiden väliltä löytyy. Vanhemmuutta arvioitiin myönteisen vanhemmuuden, vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden näkökulmista. Lapsen temperamenttia arvioitiin skaaloilla emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus. Tutkimuksessa lisäksi selvitettiin, onko vanhemman epätyypillisellä työaikamuodolla yhteyttä vanhemmuuteen ja lapsen temperamenttiin.

Tutkimuksen aineistona oli Perheet 24/7-projektin strukturoituun web-kyselyyn vastanneet vanhemmat, joilla oli 0-2-vuotias lapsi. Tutkimuksen otoskoko oli 89. Aineistoa analysoitiin kuvailevien analyysien, Spearmanin korrelaation, hierarkkisen klusterianalyysin (Wardin metodi), ristiintaulukoinnin ja Mann-Whitneyn U-testin avulla. Lisäksi aineistosta poimittiin kaksi vanhempaa case-tarkasteluun. Aineistoa tarkasteltiin sekä muuttujakeskeisesti että henkilökeskeisesti.

Tutkimuksen mukaan vanhemmat arvioivat vanhemmuuttaan pääosin myönteisesti. Vanhemmuuden stressiä ja vihamielistä vanhemmuutta esiintyi vähemmän vanhemmuuden stressin ollessa yleisempää. Vanhemmuuden stressi ja vihamielinen vanhemmuus kytkeytyivät usein yhteen. Vanhemmat arvioivat lapsiaan sosiaalisiksi ja aktiivisiksi. Korkeat emotionaalisuuden arvot olivat harvinaisia, mutta niitä esiintyi vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden kanssa. Epätyypillistä työaikaa tekevät vanhemmat edustivat enemmän vihamielistä vanhemmuutta sekä arvioivat lapsiaan temperamenttiltaan enemmän aktiivisiksi kuin säännöllistä päivätyötä tekevät. Tutkimuksen tulokset ovat suuntaa antavia pienen otoskoon ja aineiston valikoituvuuden takia.

Asiasanat: vanhemmuus, temperamentti, epätyypillinen työaika

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 VANHEMPANA OLEMINEN.....	3
2.1 Vanhemmuus ja kasvatus	3
2.2 Myönteinen vanhemmuus	4
2.3 Vanhemmuuden stressi	6
2.4 Vihamielinen vanhemmuus.....	9
3 TEMPERAMENTTI.....	11
3.1 Temperamentin käsite	11
3.2 Bussin ja Plomin teoria temperamentista	12
3.2.1 Emotionaalisuus	13
3.2.2 Aktiivisuus.....	13
3.2.3 Sosiaalisuus	14
3.3 Lapsen temperamentti ja vanhemmuus	15
4 TYÖ VANHEMMUUTEEN VAIKUTTAVANA TEKIJÄNÄ	19
4.1 Työ ja perhe.....	19
4.2 Epätyypillinen työaika vanhemmuuden haasteena	20
5 TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUKSEN TARKOITUS	23
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	25
6.1 Tutkittavat	25
6.2 Tutkimusmenetelmät ja muuttujat.....	27
6.2.1 Summamuuttujat	28
6.2.2 Summamuuttujien jakaumien testaus	30

6.3 Aineiston analysointi.....	31
7 TULOKSET	33
7.1 Vanhemmuus vanhempien arvioimana	33
7.2 Lapsen temperamentti vanhempien arvioimana.....	41
7.3 Vanhemmuuden ja temperamentin väliset yhteydet	47
7.4 Vanhemman työaikamuodon merkitys vanhemmuutta ja lapsen temperamenttia arvioitaessa	49
7.5 Tapauskuvaukset kahdesta epätyypillistä työaikaa tekevstä vanhemmasta.....	51
8 POHDINTA.....	55
8.1 Vanhempien arvioinnit omasta vanhemmuudesta	55
8.2 Haasteellisen vanhemmuuden yhteys lapsen emotionaalisuuteen	57
8.3 Epätyypillisen työajan kytkökset vanhemmuuteen ja lapsen temperamenttiin.....	58
8.4 Tutkimuksen arviointi	59
8.5 Soveltaminen käytäntöön ja jatkotutkimusaiheet.....	62
LÄHTEET.....	65

1 JOHDANTO

Vanhemmuus on vastuullista toimintaa ja parhaimmillaan se on hienoin asia äidin ja isän elämässä. Kun vanhemmuus toteutuu suotuisana, kahdensuuntaisena vuorovaikutuksena vanhemman ja lapsen välillä, puhutaan myönteisestä vanhemmuudesta. Myönteiseen vanhemmuuteen sisältyy runsaasti lämpimiä tunteita, mutta myös ohjausta ja rajojen asettamista lapsen parhaaksi (Baumrind 1966; Pulkkinen 1996). Vanhemmuus ei kuitenkaan aina toteudu toivotulla tavalla. Vuorovaikutus vanhemman ja lapsen välillä voi toisinaan olla epäsuotuisaa. Vanhemmuuteen voi tällöin liittyä esimerkiksi vanhemmuuden stressiä sekä vihamielisyyttä, mikä vaikuttaa kielteisesti myönteiseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa.

Koska vanhemmuus rakentuu yhdessä lapsen kanssa, vaikuttaa vanhemmuuteen sekä vanhempaan itseensä että lapseen liittyvät tekijät. Belskyn (1984) teorian mukaan vanhempana olemiseen vaikuttavat vanhemman persoonallisuuden ja kehityksellisen historian lisäksi esimerkiksi työ, parisuhde sekä lapseen liittyvät ominaisuudet. Lapsen perimään liittyy synnynnäinen temperamentti, joka on yksilön ominainen käyttäytymistyyli (Keltikangas-Järvinen 2004). Lapsen temperamentti ilmenee puhtaimmin pienillä lapsilla, ja erilaiset temperamentit voivat vaikuttaa vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Temperamenttipiirteistä negatiivinen emotionaalisuus luokitellaan haasteelliseksi temperamenttipiirteeksi (Keltikangas-Järvinen 2004, 45). Emotionaalinen lapsi itkee herkästi ja häntä on vaikea tyynnyttää. Emotionaalisuus lapsen temperamenttipiirteenä on selvä haaste vanhemmuudelle, ja tutkimukset ovat todenneet lapsen negatiivisen emotionaalisuuden olevan yhteydessä heikosti toimivaan vanhemmuuteen (Laukkanen, Ojansuu, Tolvanen, Alatupa & Aunola 2013; Porter ym. 2005; Katainen, Räikkönen & Keltikangas-Järvinen 1997).

Vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta voi horjuttaa vanhempien työ ja siihen liittyvät lapsen hoitojärjestelyt ja rytmien muutokset. Työ ja perhe-elämä nähdään usein vastakkaisina kenttinä, sillä työn ja perheen vaatimukset eivät aina sulaudu yhteen. Työ itsessään voi asettaa haasteita vanhemmuudelle esimerkiksi hoitojärjestelyjen tai lapsen eroahdistuksen suhteen, mutta erityinen näkökulma syntyy, kun työtä tehdään epätyypillisinä aikoina. Epätyypillinen työaika tarkoittaa työaika, jota tehdään ns. virka-ajan ulkopuolella. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että epätyypillinen työaika on haaste vanhemmuudelle ja lasten hyvinvoinnille (Li ym. 2014; Han 2005; Hsueh & Yoshikawa 2007; Strazdins, Korda, Lim, Broom, & D'Souza 2004; Strazdins, Clements, Korda, Broom & D'Souza 2006; Rönkä ym. 2014).

Tämän pro gradu –tutkielman lähtökohtana on tarkastella niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Jos vanhemmuus näyttäytyy pitkälti hyvin stressaavana tai vihamielisenä, on sillä vaikutuksia lapsen ja koko perheen hyvinvointiin. On tärkeää, että vanhemmat oppivat tunnistamaan lapsensa temperamentin ja osaavat huomioida yksilölliset erot kasvatuksessa. Esimerkiksi emotionaalinen lapsi, jonka voi olla vaikea olla erossa vanhemmistaan, saattaa olla vanhemmille vaikea ja lisätä vanhempien stressiä.

Tässä pro gradu- tutkielmassa selvitetään millaiseksi vanhemmat arvioivat omaa vanhemmuuttaan myönteisen vanhemmuuden, vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden näkökulmista sekä minkälaiseksi vanhemmat arvioivat 0-2-vuotiaiden lastensa temperamentin. Lisäksi tarkastellaan millaisia haasteita epätyypillinen työaika asettaa vanhemmuudelle. Tutkimuksen aineisto jakautuu säännöllistä päivätyötä ja epätyypillistä työaika tekeviin vanhempiin, joista suurin osa edustaa epätyypillistä työaika tekeviä vanhempia.

2 VANHEMPANA OLEMINEN

2.1 Vanhemmuus ja kasvat

Vanhemmuus syntyy lapsen saamisen kautta, jolloin vanhemmalle tulee suuri vastuu toisen ihmisen hoivasta ja huolenpidosta. Toisaalta vanhemmuuden on myös ajateltu kehittyvän vasta vuorovaikutuksessa lapsen kanssa (Keltikangas-Järvinen 2012, 168). Vanhemmuuteen on nähty vaikuttavan yksilön persoonallisuuden lisäksi hänen oma kehityksellinen historiansa, suhteensa työhön, parisuhde sekä lapset (Belsky 1984). Vanhemman oma historia, persoonallisuus sekä elämäkokemukset vaikuttavatkin siihen, minkälaista kasvatusta hän lastensa kanssa harjoittaa. Koska vanhempi on usein lapsen ensisijainen kasvattaja, on vanhemmuuden merkitys suuri. Vanhemmuus onkin kokopäiväistä työtä ja se muuttaa elämän aikataulut uusiksi (Bornstein 1995, 3). Se on myös aikuiselämän tärkein ja vaativin tehtävä (Laukkanen ym. 2013).

Vanhemmuudella on vaikutusta siihen minkälaiseksi lapsen sosiaaliset taidot ja käyttäytyminen muodostuvat (Bhandari ym. 2012, 246). Vanhempien kasvatuksella on vaikutus lapsen ajatuksiin, tunteisiin ja käyttäytymiseen (Metsäpelto 2004). Vanhempien kasvatustoimet ovat tärkeitä myös lapsen kouluun sopeutumisen ja myöhemmin työhön sopeutumisen takia (Metsäpelto 2004). Bööck ja Perälä-Littunen (2010, 49) toteavat, että aikuinen on kasvatuksen tavoitteiden ensisijainen asettaja ja sitä kautta myös lapsen tulevaisuuden muokkaaja. Pulkkinen (1996, 37) huomauttaa, että vanhemmat eivät useinkaan edes ajattele kasvattavansa lapsia, pikemminkin vain kokevat elävänsä yhdessä.

Keskeinen käsite, jolla kuvataan vanhemmalle tyypillistä tapaa olla vanhempi, on kasvatustyyli (Aunola 2005). Kasvatustyyli on melko pysyvä ominaisuus, millä tarkoitetaan vanhemman ominaista asennetta ja tapaa olla vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Kasvatustyyli sekä vanhemmuustyyli ovat keskenään synonyymeja. Kasvatustyyli on nähty hyvin pysyvinä vanhemman ominaisuuksina erityisesti kouluikäisten lasten vanhemmilla (Aunola 2005). Baumrind (1966) on jaotellut kasvatustyyliä autoritaariseen, auktoritatiiviseen sekä sallivaan kasvatustyyliin. Kasvatustyylin Darling ja Steinberg (1993) määrittelevät yleiseksi kasvatusilmapiiriksi, joka sisältää myös erilaisia kasvatuskäytäntöjä, mutta kasvatustyyllillä ei ole selvää tavoitetta, toisin kuin kasvatuskäytännöillä. Kasvatustyyli onkin tärkeää erottaa kasvatuskäytännöistä (Darling & Steinberg 1993; Pomerantz & Eaton 2001). Kasvatuskäytännöt ovat strategioita, joiden avulla ponnistellaan tiettyjen tavoitteiden eteen (Pomerantz & Eaton 2001). Kasvatuskäytännöt ovat konkreettisia, kasvatuksellisia ja ohjaavia toimintoja, joilla on selvä tavoite (Darling & Steinberg 1993). Kasvatuskäytäntö näkyy esimerkiksi siten, että aikuinen antaa lapselle aikaa tehdä kotitehtäviä sekä osallistuu koulutoimintoihin, jotta lapsi pärjäisi koulussa hyvin (Darling & Steinberg 1993). Tällöin esimerkiksi lapsen koulussa pärjääminen olisi se kasvatuksellinen tavoite, jota vanhemmat haluavat toteuttaa ja omallaan toiminnallaan pyrkivät edesauttamaan tavoitteen saamista.

2.2 Myönteinen vanhemmuus

Myönteinen vanhemmuus tarkoittaa suotuisaa vanhemmuutta lapsen edun hyväksi. Russell (1997) toteaa myönteisen vanhemmuuden olevan vanhemmuuden tärkeä osatekijä sekä lapsen kehityksen edistäjä. Myönteiseen vanhemmuuteen sisältyy ajatus

lapsen parhaasta, jolloin voidaan myös puhua lapsilähtöisestä kasvatuksesta tai lapsikeskeisestä ja ohjaavasta kasvatuksesta (Pulkkinen 1996). Lapsikeskeisyydellä tarkoitetaan lapsen kunnioittamista, arvostamista sekä vanhemman ja lapsen hyvää suhdetta. Ohjaava kasvatusta tarkoittaa tietoa lapsen elämästä sekä hänen mielipiteidensä ja mieltymystensä huomioonottamista (Pulkkinen 1996, 83). Vanhemmuutta on monesti lähestytty ongelmakeskeisestä näkökulmasta ja selvitetty esimerkiksi vanhemmuuden vihamielisyyttä, mutta myönteisen vanhemmuuden tutkimus on melko uutta (Russell 1997).

Sanders (2008), joka on kehittänyt kuuluisan positiivista vanhemmuutta edistävän vanhemmuusohjelman, jaottelee positiivisen vanhemmuuden viiteen osa-alueeseen, joita ovat lapselle turvallisen ympäristön takaaminen, positiivisuuden kautta opettaminen, perustellut kurinpitokeinot, realistiset odotukset lapsesta sekä vanhempien omasta jaksamisesta huolehtiminen. Russelin (1997) tutkimuksessa myönteistä vanhemmuutta tutkittiin esimerkiksi tarkastelemalla positiivista sitoutumista lapseen sekä vanhempien antamaa hellyyttä. Positiivinen vanhemmuus tarkoitti vanhemmuuden kiintymyksen ja hellyyden osoittamista sekä vanhempien osallisuutta lasten elämässä. Positiivisen vanhemmuuden tekijöinä olivat vanhemman oma positiivinen persoonallisuus, parisuhteen laatu sekä lasten luonteenpiirteet. Yksilölliset ja perheeseen liittyvät tekijät positiivisessa vanhemmuudessa olivat tärkeitä erityisesti äitien kohdalla ja lasten lämmin sekä kiintyvä käyttäytyminen oli tärkeää myönteiselle vanhemmuudelle. Tutkimuksessa positiivinen vanhemmuus näyttäytyi erittäin vahvana äidin ja pojan välillä (Russell 1997).

Baumrindin (1966) kasvatustyylien jaottelujen mukaan myönteinen vanhemmuus linkittyy vahvasti auktoritatiiviseen vanhemmuuteen. Auktoritatiivinen vanhempi asettaa lapsille auktoriteetin, mutta rajat ja säännöt ilmoitetaan perustellen ja

neuvotellen, ilmaisten runsaasti lämpimyyttä (Baumrind 1966; Pulkkinen 1996). Darlingin ja Steinbergin (1993) mukaan auktoritatiiviseen kasvatukseen sisältyy emotionaalista tukea, tiettyjä sääntöjä sekä aitoa, kaksisuuntaista kommunikaatiota lapsen ja vanhemman välillä. Metsäpelto ja Pulkkinen (2004) toteavat, että myönteinen vaativuus lasta kohtaan ilmenee ohjaamisena ja puuttumisena lapsen ongelmalliseen käyttäytymiseen sekä perusteltujen rajojen asettamisena. Auktoritatiivisessa kasvatustyyliässä keskeisenä ytimenä onkin lapsesta huolehtiminen neuvotellen yhdessä lapsen kanssa sekä perusteltujen rajojen asettaminen. Auktoritatiivinen kasvatusta lapsen parhaaksi.

Tutkimusten mukaan myönteisen vanhemmuuden ilmenemiseen vaikuttavat monet asiat esimerkiksi Belskyn (1984) esittelemän mallin mukaisesti. Pulkkinen (1996) tutkimuksessa luottavaiseksi määritelty perheilmapiiri oli tekijänä lapsen turvallisen kiintymyssuhteen sekä lapsikeskeisen kasvatuksen välillä. Malisen, Sevónin ja Kinnusen (2006) mukaan vaikuttavat tekijät äidin hyvään suhteeseen lapsiaan kohtaan olivat äitien vähäinen neuroottisuus, lasten vähäinen vaativuus, riittävä lastenhoito, hyvä parisuhde ja runsas sosiaalinen tuki. Säännöllisen päivätyön on myös nähty edistävän äitien myönteistä vanhemmuutta (Rönkä ym. 2015). Sen sijaan työaikojen muutokset sekä huono taloudellinen tilanne vähensivät positiivista vanhemmuutta Rönkä ym. (2015) tutkimuksessa.

2.3 Vanhemmuuden stressi

Vanhemmuuteen liittyvästä stressistä voidaan puhua tarkoittaen suuria elämänmuutoksia kuten esimerkiksi avioeroa, läheisen menetystä tai vakavaa sairastumista. Suuret elämänmuutokset eivät onneksi kuitenkaan ole kovin yleisiä ja

jokapäiväisiä. Päivittäisemmällä vanhemmuuden stressillä tarkoitetaan vanhemmuuteen liittyviä ns. ”hässäköitä”. Nämä ”hässäköitä” voivat olla säännönmukaisia tai ennalta-arvaamattomia, millä tarkoitetaan arkea turhauttavia ja ärsyttäviä vaatimuksia, usein arjessa tapahtuvia, perhe-elämään liittyviä ongelmia (Crnic & Low 2002; Coplan, Bowker & Cooper 2003; Crnic & Greenberg 1990; Kivijärvi, Rönkä & Hyväluoma 2009, 57). Pieniltä tuntuvat hässäköitä voivat kuitenkin olla suuria stressin aiheuttajia ja niiden suuri määrä on yhteydessä vähemmän tyydyttävään vanhemmuuteen sekä huonompaan perheen yleiseen toimivuuteen (Crnic & Greenberg 1990; Crnic & Low 2002).

Stressi on monelle vanhemmalle tuttu tunne. Lyhytkestoinen stressi virkistää ja antaa energiaa, mutta pitkäkestoisen stressin tiedetään olevan haitallista. Saisto, Salmela-Aro, Nurmi ja Halmesmäki (2004) toteavat pitkäkestoisen stressin altistavan masennukselle. Erittäin huolestuttavaa vanhemmuuden stressissä on, että sen on todettu olevan pitkäaikaista ja pysyvää. Kroonisella vanhemmuuden stressillä erityisesti varhaislapsuuden aikana on vahingollisia vaikutuksia vanhemmuudelle, lapsen kehitykselle sekä lapsi-vanhempisuhteelle (Crnic, Gaze & Hoffman 2005; Crnic & Greenberg 1990). Kivijärvi ym. (2009) toteavat vanhemmuuden stressin kytkeytyvän autoritaariseen vanhemmuuteen.

Vanhemmuuden stressiin vaikuttavat useat tekijät, kuten vanhemman persoonallisuus, mutta stressiä lisäävät yleiset vanhemmuuden vaatimukset sekä lastenkasvatus (Belsky 1984; Östberg & Hagekull 2000; Anthony ym. 2005; Kivijärvi ym. 2009). Vanhempien kasvatustyyleistä autoritaarisuus ja sallivuus korreloivat Kivijärven ym. (2009) tutkimuksessa erilaisiin stressimuuttujiin. Tutkimus osoitti, että mitä stressaantuneempi vanhempi oli, sitä enemmän hänen kasvatustyylinä oli joko autoritaarinen tai salliva. Vanhemmuus yleisesti ottaen koetaan melko stressaavana,

haastavana sekä turhauttavana ja sitä kokevat lähes kaikki vanhemmat, vaikka yksilöllisiä eroja stressin kokemisessa toki löytyy (Deater-Deckard & Scarr 1996; Crnic & Greenberg 1990; Deater-Deckard 2004).

Vanhemmuuden stressin kokemiseen vaikuttaa sosiaalinen tuki. Östberg ja Hagekull (2000) totesivat tutkimuksessaan liian vähäisen sosiaalisen tuen olevan yksi vanhemmuuden stressiä lisäävä tekijä. Saisto ym. (2004) havaitsivat, että alkuraskauden aikana saama sosiaalinen tuki ehkäisi myöhemmin syntyvää stressiä 2-3-vuotiaiden lasten äideillä. Deater-Deckard ja Scarr (1996) totesivat erityisesti puolisolta saaman emotionaalisen ja muun tuen ehkäisevän stressin kokemista. Muslow, Caldera, Pursley, Reifman ja Huston (2002) havaitsivat tutkimuksessaan ensimmäisen puolen vuoden aikana puolisolta saadun tuen olevan ensisijaisen tärkeää stressin ehkäisemisessä äideillä. Kaksivuotiaiden lasten äideillä mistä tahansa saatu sosiaalinen tuki, ei siis pelkästään puolison tuki, vähensi vanhemmuuden stressin kokemista (Muslow ym. 2002). Saisto ym. (2004) totesivat tutkimuksessaan, että ne isät jotka asuivat yhdessä äidin kanssa, olivat vähemmän stressaantuneita kuin yksin asuvat isät.

Taloudelliset ongelmat ja köyhyys aiheuttavat usein ongelmia ihmisten hyvinvoinnille. Deater-Deckard ja Scarr (1996) totesivat vähäisten tulojen lisäävän vanhemmuuden stressiä. Myös koulutus ja työhön liittyvät tekijät vaikuttavat vanhemmuuden stressiin. Deater-Deckard ja Scarr (1996) havaitsivat heikon koulutustaustan olevan vanhemmuuden stressiä lisäävä tekijä. Kuitenkin Östberg ja Hagekull (2000) saivat vastakkaisia tuloksia, missä huono koulutus ei korreloinut vanhemmuuden stressiin. Röngän ym. (2015) tutkimuksessa taas äitien korkea-asteinen koulutus lisäsi vanhemmuuden stressiä. Myös Muslow ym. (2002) totesivat tutkimuksessaan, että äidit, jotka olivat tyytyväisiä työhönsä tai opiskeluun, kokivat enemmän myös vanhemmuuden stressiä.

Sukupuolten välisiä eroja vanhemmuuden stressin kokemisessa on myös selvitetty. Deater-Deckard ja Scarr (1996) eivät tutkimuksessaan havainneet merkittäviä sukupuolten välisiä eroja vanhemmuuden stressin kokemisessa, lapsen sukupuolella ei myöskään ollut yhteyttä vanhemmuuden stressin kokemiseen. Kuitenkin Kivijärvi ym. (2009) totesivat tutkimuksessaan äitien kokevan isiä enemmän stressiä lastenkasvatuksesta. Östberg ja Hagekull (2000) totesivat tutkimuksessaan äitien vanhemmuuden stressiä lisäävän lasten iso lukumäärä ja äitien suuri kotityömäärä. Kivijärven ym. (2009) mukaan äideille mahdollisesti kasaantuukin suurempi vastuu lastenkasvatuksesta.

2.4 Vihamielinen vanhemmuus

Vihamielinen vanhemmuus ilmenee autoritaarisena kasvatustyylinä, missä vanhempi ei perustele lapselle tekemiään ratkaisuja eikä osoita lämpimyden tunteita. Autoritaarinen kasvatustyyli on ehdotonta ja määräilevää kasvatusta, mitä luonnehtii lämpimyden ja empaattisuuden puute ja johon sisältyy uhka vahvasta auktoriteetista ja rangaistuksesta (Baumrind 1966; Pulkkinen 1996). Metsäpelto ja Pulkkinen (2004) kuvailevat autoritaarista vanhempaa emotionaalisesti etäiseksi. Autoritaariseen vanhemmuuteen liittyy erilaisten perustelemattomien rangaistusten käyttö. Vihamieliseen vanhemmuuteen linkittyvät vanhempien käyttämät ankarat kasvatukseen. Pulkkinen (1996, 80) toteaa, että autoritaariset vanhemmat käyttävät kasvatukseen pakottamista ja rankaisemista lapsen oman tahdon ilmetessä.

Vihamielinen ja ankara vanhemmuus ovat usein yhteydessä lapsen epäsuotuisaan kehitykseen. Vitaro, Barker, Boivin, Brendgen ja Tremblay (2006) selvittivät vaikean temperamentin sekä ankaran vanhemmuuden yhteyttä lapsen reaktiiviseen ja

proaktiiviseen aggressiivisuuteen. Tutkimuksen mukaan ankara vanhemmuus linkittyi reaktiiviseen ja proaktiiviseen aggressiivisuuteen, ja vihamielinen perheympäristö vaikutti lapsen aggressioon ja sen ylläpitämiseen. Waller ym. (2012) selvittivät tutkimuksessaan ankaran vanhemmuuden ja positiivisen vanhemmuuden yhteyttä lapsen kylmään ja tunteettomaan käytökseen. Tulokset osoittivat vanhemman harjoittaman ankaran ja vihamielisen vanhemmuuden olevan yhteydessä lapsen vilpilliseen ja tunteettoman käyttäytymiseen.

Lapsen tietynlainen käytös vaikuttaa vanhempaan ja voidaankin puhua myös negatiivisesta kierteestä, jos lapsen käyttäytymistä ei osata asianmukaisella tavalla kohdata. Waller ym. (2012) toteavat lapsen sääntöjä uhmaavan ja pelottoman käytöksen vanhempiaan kohtaan mahdollisesti provosoivan vanhempia käyttämään entistä kovempia rangaistusmenetelmiä. Vihamielinen vanhemmuus ei kuitenkaan aina selitä ongelmia. Morriksen ym. (2002) mukaan vihamielinen vanhemmuus ei vaikuta kaikilla lapsilla samalla tavalla, sillä suojaavia tekijöitä lapsilla ovat esimerkiksi vähäinen alttius vihan ja turhautuneisuuden tunteisiin eli ts. helppo temperamentti sekä hyvin kehittynyt itsesääätely. Kuitenkaan Vitaron ym. (2006) tutkimuksessa lapsen vaikea temperamentti ja vihamielinen vanhemmuus eivät vaikuttaneet toisiinsa. Malisen ym. (2006) mukaan äitien ja isien hallittuun ongelmatilannereagointiin oli yhteydessä lasten vähäinen vaatavuus sekä runsas läheisten antama tuki.

3 TEMPERAMENTTI

3.1 Temperamentin käsite

Temperamentti on varhaislapsuudessa esiin tuleva, jokaiselle ihmiselle ominainen, ulospäin näkyvä käyttäytymistyyli, ja se on myös myöhemmin muotoutuvan persoonallisuuden perusta (Buss & Plomin 1984; Goldsmith ym. 1987; Keltikangas-Järvinen 2004; Strelau 1998; 105). Temperamentti ei selitä, miksi joku tekee jotakin, mutta se kertoo, miten ihminen asioita tekee. Kahden ihmisen eroavaisuudet reagoititavoissa samanlaisessa tilanteessa ovat temperamentista johtuvia (Keogh 2003; Keltikangas-Järvinen 2004; Goldsmith ym. 1987).

Temperamentti on vahvasti perinnöllinen (Buss & Plomin 1984; Keltikangas-Järvinen 2004). Keoghin (2003, 48) mukaan temperamentteja on mahdotonta pitää vanhempien kasvatustyylin tuloksena, sillä temperamentti on näkyvissä jo pienillä vauvoilla. Buss ja Plomin (1984) teorian mukaan temperamentti on selkeimmin näkyvissä lapsen kahden ensimmäisen ikävuoden aikana. Vaikka temperamentti on yksilöllinen, muokkautuu temperamentti jonkin verran ympäristön vaikutuksen tuloksena. Keltikangas-Järvisen (2004, 27) mukaan temperamentin muuttumiseen vaikuttavat sekä biologinen että psyykinen kypsyminen. Ihminen muokkaa omaa käyttäytymistään ja täten myös omaa synnynnäistä temperamenttiaan sopeutumalla kulttuurin ja ympäristön odotuksiin. Myös ihmisen aivorakenteissa tapahtuu paljon muutoksia syntymästä saakka, jolloin myös temperamentti ilmiasultaan saattaa muuttua (Keltikangas-Järvinen 2004, 27). Bussin ja Plomin (1984) mukaan temperamentti kehittyy ja muuttuu lapsuuden aikana, mutta ainoastaan siten, että yksilön oman temperamentin sisällä on variaatioita ja dynaamisuutta. Tällöin esimerkiksi

temperamentiltaan ujo ja varautunut ihminen ei koskaan opi erityisesti nauttimaan uusista ja äkkinäisistä tilanteista mutta hän oppii sopeutumaan niihin (Keltikangas-Järvinen 2004).

Temperamentti on kiinnostanut tutkijoita runsaasti ja siitä on kehitetty monia teorioita (Goldsmith ym. 1987). Jokaisessa temperamenttiteoriassa on oma painotuksensa, mutta teorioita yhdistää ajatus temperamentin periytyvyydestä ja sen suhteellisesta pysyvyydestä (mm. Goldsmith ym. 1987).

3.2 Bussin ja Plomin teoria temperamentista

Bussin ja Plomin (1975; 1984) temperamenttiteoriaa on pidetty erittäin järjestelmällisenä sekä metodologisesti perusteltuna lasten temperamenttiteorianä joka tarjoaa temperamentista laajan kehityksellisen näkökulman (Keltikangas-Järvinen 2004). Bussin ja Plomin temperamenttiteoriaa on laajasti sovellettu ja siteerattu (Keltikangas-Järvinen 2004; Strelau 1998, 104). Buss ja Plomin (1984) liittävät temperamentin käsitteeseen perinnöllisyyden sekä varhaisen ilmenevyyden. Heidän mukaansa temperamentti ilmenee selkeimmin ihmisen kahden ensimmäisen ikävuoden aikana, ja varhainen ilmenevyys onkin yksi temperamentin tärkeimmistä kriteereistä (Buss & Plomin 1984; Strelau 1998, 105; Keltikangas-Järvinen 2004, 46). Yksioöllisen temperamentin Buss ja Plomin (1984) jakavat kolmeen ulottuvuuteen, joita ovat emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus. Kategorisoinnissa oli aiemmin mukana myös impulsiivisuus mutta se poistettiin liian vähäisen ja epäselvän esiintyvyyden vuoksi, eikä sen periytyvyydestä ollut tarpeeksi näyttöä (Buss & Plomin 1984; Keltikangas-Järvinen 2004; Strelau 1998, 105).

3.2.1 Emotionaalisuus

Emotionaalisuus käsittää yksilön tavan reagoida uusiin asioihin ja muutoksiin. Temperamentiltaan emotionaalinen kokee herkästi ahdistuksen ja tuskan tunteita ja hänellä on taipumusta kiihtyä herkästi ja voimakkaasti (Goldsmith ym. 1987; Keltikangas-Järvinen 2004). Temperamentiltaan emotionaalinen kokee tuntemuksena herkästi myös pelkoa ja vihaa. Ns. negatiivinen emotionaalisuus voi ilmetä hyvin lievänä tai vastaavasti hyvin vahvana esimerkiksi kiukunpuuskien muodossa (Goldsmith ym. 1987). Jo vauvoilla emotionaalisuus näkyy itkuherkkyytenä ja tietynlaisena stressaantuvuutena (Keltikangas-Järvinen 2004, 46-47). Stressiherkkyys kuvaakin vahvasti emotionaalista temperamenttia. Emotionaalisuus voi muotoutua vaikeaksi temperamenttipiirteeksi ja tehdä lapsesta vaikean kasvatettavan, jos lapsi järkyttyy helposti tai häntä on vaikea tyynnyttää (Buss & Plomin 1984, 57; Goldsmith ym. 1987). Lapsen negatiivisen emotionaalisuuden on havaittu olevan yhteydessä reaktiivisen aggression muodostumiseen (Vitaro ym. 2006). Emotionaalisuuden tunnistamisen on todettu olevan melko helppoa, sillä se näkyy selkeästi muille lapsen käyttäytymisen kautta (Keltikangas-Järvinen 2004). Strelaun (1998, 105) mukaan pojat kokevat emotionaalisuudessa enemmän vihan tunteita, tytöt taas kokevat pelon tunteita. Asiaa on selitetty esimerkiksi kulttuurin muokkaamilla sukupuolittuneilla rooleilla (Buss & Plomin 1984; Strelau 1998, 105).

3.2.2 Aktiivisuus

Aktiivisuus näkyy ihmisen tarmokkuudessa sekä rytmisissä (Buss & Plomin 1984; Goldsmith ym. 1987; Strelau 1998, 105) Aktiivisuus ilmenee energiatason muutoksina

yksilön käyttäytymisessä, mikä tulee esiin esimerkiksi tavassa puhua sekä liikkua. Aktiivisuus temperamenttipiirteenä viittaa ihmisen yksilölliseen tyyliin toteuttaa asioita. Ihmisen tapa puhua, elehtiä, liikkua, syödä ja esimerkiksi laskea tavarat pöydälle kielivät erilaisista temperamenttieroista. Keltikangas-Järvisen (2004) mukaan temperamentiltaan aktiivinen tekee asioita nopeasti sekä voimakkaasti. Aktiivisuus onkin usein helposti ulospäin näkyvää ja huomattavaa (Goldsmith ym. 1987). Aktiivisen temperamentin omaava lapsi voi olla hankala, jos hänen on esimerkiksi vaikea olla paikoillaan ja hän uhmaa jatkuvasti vanhempien sääntöjä (Goldsmith ym. 1987).

3.2.3 Sosiaalisuus

Sosiaalisuus temperamenttipiirteenä tarkoittaa yksilön vahvaa halua olla muiden ihmisten kanssa. Sosiaalisella temperamenttipiirteellä varustetut henkilöt hakeutuvat mieluusti tilanteisiin, joissa heidän on mahdollista olla muiden kanssa, saada huomiota sekä osallistua erilaisiin aktiviteetteihin (Goldsmith ym. 1987). Sosiaalisuus ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin hyvät sosiaaliset taidot vaan se tarkoittaa yksilön halua ja tarvetta olla muiden seurassa. Sosiaalisella temperamentilla varustettu ihminen kokee suurta mielihyvää muiden seurassa olemisesta ja saa ikään kuin palkintonsa muiden huomiosta (Keltikangas -Järvinen 2004). Täten temperamentiltaan sosiaalinen ihminen haluaa hakeutua ihmisten seuraan ja yksinolo on hänelle lähestulkoon rangaistus. Sosiaalisuutta voidaan mitata esimerkiksi sillä, kuinka usein ihminen hakeutuu kontakteihin muiden kanssa, kuinka paljon henkilö viettää aikaa muiden kanssa sekä miten hän suhtautuu yksinoloon (Buss & Plomin 1984; Goldsmith ym. 1987).

3.3 Lapsen temperamentti ja vanhemmuus

Temperamenttia on tutkittu runsaasti ja tietoa on sovellettu paljon erilaisissa lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa. Temperamentin tärkeys ei ole lapsen yksilöllisessä käyttäytymisessä vaan siinä, miten vanhemmat kykenevät lapsen temperamenttiin vastaamaan. Temperamentti ja ympäristö yhdessä muodostavat yksilön persoonallisuuden (Keltikangas-Järvinen 2004; Martin, Karlsson & Marttunen 2011, 547), joten on erittäin ratkaisevaa lapsen myönteisen kehityksen kannalta, kuinka vanhemmat kykenevät huomaamaan ja ymmärtämään lapsen temperamentin ja vastaamaan siihen oikealla tavalla (Keltikangas-Järvinen 2004; Stoltzfus & Karraker 2009, 97; Keogh 2003, 31). Keltikangas-Järvinen (2004, 45) lisäksi toteaa lapselle myöhemmässä iässä syntyvän todennäköisesti eriasteisia käytöshäiriöitä, mikäli lapsen vaikeaan temperamenttiin ei osata vastata oikealla tavalla. Termi ”goodness of fit” viittaa temperamenttitutkimuksissa ympäristön ja yksilön temperamentin sointuvaan yhteiseloön ja vastaavasti termi ”poorness of fit” temperamentin ja ympäristön epäsopivuuteen (Thomas & Chess 1977; Keltikangas-Järvinen 2004). Stoltzfus ja Karraker (2009, 89) toteavat, että lapsen temperamentille epäsopiva ympäristö kotona voi haitata lapsi-vanhempisuhteen myönteistä kehitystä.

Haaste vanhemmuudelle syntyy, kun lapsen temperamentti ja vanhemman oma kasvatustyyli eivät kohtaa. Vika ei koskaan ole lapsen temperamentissa vaan ongelma syntyy, kun vanhemmat eivät välttämättä löydä keinoja selviytyä temperamentiltaan haasteellisen lapsen kanssa. Useissa tutkimuksissa lapsen vaikeaksi arvioitu temperamentti on havaittu olevan haaste hyvin toimivalle vanhemmuudelle (Laukkanen ym. 2013; Porter ym. 2005; Saisto ym. 2004; Östberg & Hagekull 2000; Malinen ym. 2006; Katainen ym. 1997; Coplan ym. 2003).

Koska temperamentteja on erilaisia, ovat tietyt temperamentit vanhemmille haasteellisempia kuin toiset. Watson ja Kowalski (1999) toteavat, että on yleensä helpompaa olla lämmin ja ystävällinen sellaiselle lapselle, joka on rauhallinen ja iloinen kuin sellaiselle, joka käyttäytyy aggressiivisesti, tunteikkaasti ja jota on hankala tyynnyttää. Jos esimerkiksi vanhemman toinen lapsi on aina ollut rauhallinen ja hyvin sopeutuva, voi uusi tulokas olla kovinkin itkuinen sekä rytmiltään vaihteleva ja saada vanhemman epäilemään omia kasvatustaitojaan. Stoltzfus ja Karraker (2009, 88-89) toteavat, että vanhempien väärät odotukset tietyn tyyppisellä temperamentilla varustetusta lapsesta saattavat johtaa lapsen myöhempiin huonoihin sosiaalisiin taitoihin sekä sopeutumisongelmiin. Vanhemmat voivat kokea paljon neuvottomuutta, kun ei täysin tiedetä, kuinka lasta kohtaan tulisi käyttäytyä.

Laukkanen ym. (2013) toteavat, että lapsen temperamentin näkeminen vaikeana on erityinen haaste vanhemmuudelle ja vanhemmat voivat myös kokea riittämättömyyden tunteita, jos lapsi ei itse osoita positiivisuutta. Kun lapsi koetaan vaikeaksi eikä vanhemmalla ole enää keinoja selviytyä lapsen kanssa, voi vanhemmuus muuttua hyvinkin haastavaksi. Malinen ym. (2006) esittävät lapsen vaativan temperamentin olevan yhteydessä heikompaan lapsi-vanhempisuhteeseen. Laukkasen ym. (2013) tutkimuksessa lapsen vaikea temperamentti yhdistettiin äitien epäsuotuisaan vanhemmuuteen, mikä ilmeni vähäisenä hellyytenä sekä korkeana psykologisena kontrollointina, johon osaltaan vaikutti myös äitien alhainen hyvinvointi.

Morris ym. (2002) totesivat temperamentiltaan haastavimpien lasten olevan alttiimpia negatiivisen vanhemmuuden vaikutuksille. Morris ym. (2002) havaitsivat vihamielisen ja ankaran vanhemmuuden olevan riskitekijä niille lapsille jotka ovat helposti ärtyviä sekä niille, joilla on ongelmia säädellä tunteitaan ja käyttäytymistään. Temperamentiltaan vaikeaksi luokitellut lapset edustavat usein negatiivista

emotionaalisuutta mutta myös esimerkiksi biologisen rytmin epäsäännöllisyys ja varautuneisuus uusissa tilanteissa luokitellaan osaksi vaikeaa temperamenttia (Keltikangas-Järvinen 2004, 44-45).

Aiemmissä tutkimuksissa lapsen haasteellinen temperamentti on todettu olevan yhteydessä suurempaan vanhemmuuden stressiin (Östberg & Hagekull 2000; Coplan ym. 2003; Saisto ym. 2004) sekä vanhemman autoritaariseen kasvatustyyliin (Porter ym. 2005; Katainen ym. 1997). Coplan ym. (2003) totesivat, että ne äidit, jotka kokivat lapsensa temperamentiltaan haastaviksi, kokivat säännöllisemmin vanhemmuuden stressiin linkittyviä päivittäisiä hässäköitä. Saisto ym. (2004) totesivat tutkimuksessaan, että ne isät jotka arvioivat lapsensa helppohoitoisiksi ja rauhallisiksi, kokivat vanhemmuuden vähemmän stressaavana lapsen ollessa 2-3-vuotias. Vastaavasti lapsensa temperamentiltaan haasteellisiksi arvioineet isät kokivat myöhemmin enemmän stressiä lapsen ollessa 2-3-vuotias (Saisto ym. 2004). Vanhempien kokema stressi voi kärjistyä myös vihamieliseen suuntaan. Porterin ym. (2005) ja Kataisen ym. (1997) tutkimuksissa lapsen korkea emotionaalisuus ja vähäinen sosiaalisuus olivat yhteydessä vanhempien autoritaarisuuteen. Temperamentti voi vaikuttaa myös siten, että vanhemmat esimerkiksi epäilevät lastensa kykyä selviytyä arkipäivän tilanteista ujuden perusteella (Rubin, Nelson, Hastings & Asendorpf 1999), mikä voi entisestään lisätä vanhemmuuden stressiä ja haasteita.

Temperamenttia ja vanhemmuutta tutkiessa on syytä pohtia, vaikuttaako lapsen temperamentti vanhemman vanhemmuustyyliin vai muokkaako vanhemmuus jollakin tavalla lapsen luontaista temperamenttia. Temperamentin ja vanhemmuuden välinen vaikutus voidaankin nähdä kaksisuuntaisena, jossa sekä lapsen vaikea temperamentti lisää vanhemmuuden stressiä, että hyvin stressaava ympäristö voi kärjistää lapsen temperamenttia (Coplan ym. 2003). Jos lapsen temperamentti on vanhemmasta erittäin

haastava, lisää se mitä ilmeisimmin vanhemman kokemaa stressiä, väsymystä ja ärtymystä. Toisaalta, stressaantuneiden vanhempien on havaittu arvioivan lapsiaan kielteisemmin (Rönkä ym. 2014, 40), mikä voi osaltaan vaikuttaa siihen, että lapsi ei välttämättä edusta edes haasteellista temperamenttia, vaan vanhemmat arvioivat lastaan stressaantuneina ja väsyneinä negatiivisemmin. Laukkanen ym. (2013) tuovat esiin, että on tärkeää neuvoa vanhempia lasten erilaisista temperamenteista, erityisesti haastavasta temperamentista ja siihen suhtautumisesta vanhempana. Tällöin sekä lasten että vanhempien hyvinvointi voisi lisääntyä.

4 TYÖ VANHEMMUUTEEN VAIKUTTAVANA TEKIJÄNÄ

4.1 Työ ja perhe

Työssäkäymisen yhteyttä yksilön hyvinvointiin on tutkittu runsaasti, mutta sen sijaan vähemmän on tutkimusta työssäkäyvien pienten lasten vanhemmista sekä lasten hyvinvoinnista (Malinen ym. 2006; Strazdins ym. 2004). Työn teko on moninaistunut ja työ seuraa monesti myös kotiin erilaisina työhuolina tai konkreettisesti siten, että töitä tehdään myös kotona tietokoneen välityksellä (Kinnunen, Malinen & Laitinen 2009). Perhe ja työ eivät sulje pois toisiaan, sillä esimerkiksi Pasilan (2014) mukaan perheelliset ihmiset ovat työmaailmassa enemmän edustettuina kuin ne, joilla ei ole lapsia tai puolisoa.

Työelämää kuvataan usein kylmäksi, arvoiltaan kovaksi, kun taas koti ja perhe on tyypillisesti nähty pehmeitä arvoja ja lämpimyyttä edustavina paikkoina. Kahden erilaiselta näyttämän maailman yhteinen toimivuus ei aina olekaan ongelmaton. Työ nähdään usein kuormittavan yksilöä perheeseen heijastuvien ongelmien kautta. Rönkä ja Kinnunen (2009, 95) toivat esiin, että suuret työmäärät ja niiden seuraaminen kotiin sekä aikatauluongelmat estivät yhdessäoloa perheen kanssa, lisäksi työ koettiin henkisesti rasittava.

Kinnusen ym. (2009) mukaan miehet kokivat enemmän haasteita koskien omaa työtään, kun taas naiset kokivat enemmän perheisiin liittyviä haasteita. Kivijärvi ym. (2009) esittävät, että kyseessä saattaa olla vakiintuneiksi muodostuneet asenteet, joiden mukaan äiti koetaan lapsen ensisijaisena hoivaajana. Äitiin kohdistuu paineita, ja äidit myös kokevat näitä paineita herkemmin.

4.2 Epätyypillinen työaika vanhemmuuden haasteena

Tyypillisellä työajalla tai virkatyöajalla tarkoitetaan usein kahdeksan tunnin päivätyötä, jota tehdään maanantaista perjantaihin (Tammelin & Rönkä 2013). Epätyypillinen työaika on vastakohta tyypilliselle työajalle. Epätyypillisellä työajalla tarkoitetaan työaikaa, joka tapahtuu tavanomaisen työajan ulkopuolella eli aikaisin aamulla, myöhään illalla, öisin tai viikonloppuisin. Myös vuorotyö kuuluu epätyypillisen työajan kontekstiin. Epätyypillisen työajan kirjoon sisältyvät esimerkiksi monet sosiaali- ja terveysalan työt, paperityöläiset sekä useat kaupat ja palvelut (Tammelin & Rönkä 2012).

Epätyypillisen työajan on todettu olevan haaste vanhemmuudelle. Epätyypillinen työaika luo tutkimusten mukaan vanhemmuuteen ja perhe-elämään vaativammat puitteet kuin säännöllinen päivätyö (Li ym. 2014; Han 2005; Hsueh & Yoshikawa 2007; Strazdins ym. 2004, Strazdins ym. 2006; Rönkä ym. 2014; Rönkä ym. 2015). Epätyypillisen työajan vaikutuksia vanhemmuuteen ja perhe-elämään ei ole toistaiseksi paljon tutkittu (Hsueh & Yoshikawa 2007; Han 2005; Tammelin & Rönkä 2013). Erityisesti Suomessa aiheesta on tehty hyvin vähän tutkimusta (Rönkä ym. 2014, 16), vaikka Suomessa on muuhun Eurooppaan verrattuna hieman enemmän epätyypillistä työaikaa tekeviä ihmisiä (Tammelin & Rönkä 2012).

Tutkimuksissa epätyypillinen työaika ja lapsen alhainen sosioemotionaalinen hyvinvointi korostui erityisesti heikossa sosioekonomisessa asemassa olevissa perheissä (Li ym. 2014; Rönkä ym. 2014). Vanhemman epätyypillinen työaika lisäsi vanhempien raportoimaa haasteiden määrää (Rönkä ym. 2014, 39). Rönkä ym. (2014) havaitsivat tutkimuksessaan negatiivisten yhteyksien korostuvan perheissä, joissa oli vain yksi vanhempi, tulotaso oli matala sekä lapsi oli poika.

Vanhemman epätyypillinen työaikamuoto on useassa tutkimuksessa yhdistetty lasten epäsuotuisaan kehitykseen ja heikentyneeseen hyvinvointiin (Li ym. 2014; Hsueh & Yoshikawa 2007; Han 2005; Rönkä ym. 2014; Strazdins ym. 2006; Strazdins ym. 2004). Lasten ongelmat epätyypillistä työaikaa tekevien vanhempien perheissä ovat näkyneet esimerkiksi kouluun liittyvinä ongelmina ja häiriökäyttäytymisenä (Hsueh & Yoshikawa 2007), sosiaalisina ja emotionaalisina ongelmina ja stressinä (Strazdins ym. 2006; Strazdins ym. 2004) sekä mielenterveyteen ja käyttäytymiseen liittyvinä ongelmina, lisäksi jopa lasten liikalihavuutena (Li ym. 2014). Ongelmat lapselle ovatkin merkittäviä.

Epätyypillisen työajan on todettu olevan yhteydessä perheen ongelmiin, masentuneisuuteen sekä epätehokkaaseen vanhemmuuteen (Strazdins ym. 2006). Epätyypillinen työaika voi aiheuttaa vanhemmille masennuksen oireita, koska esimerkiksi yöttöissä kehon luonnollinen rytmi häiriintyy (Strazdins ym. 2006). Myös lasten päivärytmiin epätyypillisellä työajalla on vaikutusta. Vanhemman työskentely vaikkapa satunnaisesti öisin saattaa häiritä lapsen päivittäistä rytmiä ja altistaa ongelmille. Lasten päivärytmin häiriintymisen lisäksi ongelmia voi ilmetä myös lastenhoidossa. Lasten hyvinvointiin epätyypillistä työaikaa tekevissä perheissä voi vaikuttaa vahvasti myös hoito, jota lapsi kodin ulkopuolella saa (Han 2005).

Lin ym. (2014) mukaan epätyypillinen työaika näyttää myös heijastuvan lapsen useampaan kehitysvaiheeseen; varhaisempaan ja nuoruuteen. Täten ei voida kehityksellisesti perustella, milloin vanhempien olisi parempi työskennellä epätyypillisen työajan kontekstissa. Han (2005) totesi kuitenkin tutkimuksessaan, että epätyypillisen työajan aloittaminen erityisesti lapsen varhaisen kehityksen aikana oli yhteydessä lasten negatiivisempaan kognitiiviseen kehitykseen. Li ym. (2014) havaitsivat vanhempien kokoaikaisen työskentelyn epätyypillisessä työajassa

vaikuttavan negatiivisesti lasten kehitykseen ja hyvinvointiin. Rönkä ym. (2014) totesivat ylitöiden tekemisen epätyypillisessä työajassa myös vaikuttaen kielteisesti perheen hyvinvointiin. Strazdins ym. (2006) esittävät, että epätyypilliset työajat rikkovat monesti perheen yhteisiä rutiineja jotka ovat tärkeitä perhesuhteiden toimimiselle. Rutiinit ja raamit lapsiperheiden arjessa ovatkin tärkeitä lapsen myönteiselle kehitykselle. Hsueh ja Yoshikawa (2007) totesivat tutkimuksessaan epätyypillisten työaikojen ja vaihtuvien vuorojen kombinaation olevan haitallisempaa lapsen kehitykselle alhaisen palkkatason perheissä, kuin vain pelkästään esimerkiksi vaihtuvien vuorojen tekeminen.

Epätyypilliseen työaikaan liitetään perustellusti hyvin kielteisiä vaikutuksia koko perheen toimivuudelle ja lasten hyvinvoinnille, mutta se voi tietyissä tilanteissa olla myös eduksi perheen hyvinvoinnille. Epätyypillinen työaika voidaan nähdä myös mahdollisuutena, jossa vanhemmat esimerkiksi tietoisesti kierrättävät työvuorojaan siten, että lapsen ei tarvitse olla kodin ulkopuolisessa hoidossa (Rönkä ym. 2014, 41; Tammelin & Rönkä 2012). Strazdins ym. (2006) esittävät, että epätyypillinen työaika voidaan nähdä olevan myös hyväksi lapsiperheille, koska yhteistä aikaa saattaa olla enemmän. Tammelin ja Rönkä (2012) myös toteavat, että perheen taloudellinen tilanne saattaa parantua, sillä työskentelystä tyypillisen työajan ulkopuolella maksetaan usein suurempi korvaus. Kinnunen ym. (2009, 130) eivät myöskään havainneet, että epätyypillinen työaika olisi erityisesti haitaksi työn ja perheen yhteensovittamisessa.

Epätyypillistä työaika ja sen vaikutuksia on paljolti tutkittu ottamalla tarkastelun alle koko epätyypillisen työajan kirjo, sen sijaan että tutkittaisiin esimerkiksi vain iltatöiden vaikutusta perhe-elämään ja lasten hyvinvointiin (Han 2005; Strazdins ym. 2004).

5 TUTKIMUSONGELMAT JA TUTKIMUKSEN

TARKOITUS

Tämä tutkimus käsittelee pienten lasten vanhempien arviointia omasta vanhemmuudestaan ja lastensa temperamentista sekä näiden välisiä yhteyksiä. Vanhemmuutta tarkastellaan myönteisen vanhemmuuden, vanhemmuuden stressin sekä vihamielisen vanhemmuuden näkökulmista. Lapsen temperamenttia tarkastellaan skaaloilla emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus. Lisäksi tutkitaan, eroavatko vanhempien arviot omasta vanhemmuudestaan ja lapsensa temperamentista sen mukaan, tekeekö vanhempi säännöllistä päivätyötä vai epätyypillistä työaikaa. Tätä tarkastelua syvennetään kahdella case-analyysillä.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaiseksi vanhemmat arvioivat omaa myönteistä vanhemmuutta, vanhemmuuden stressiä sekä vihamielistä vanhemmuutta? Miten edellä mainitut vanhemmuuden ulottuvuudet ovat yhteydessä toisiinsa sekä muuttujakeskeisesti tarkasteltuina että henkilökeskeisesti ryhmiteltyinä?
2. Millaiseksi vanhemmat arvioivat 0-2-vuotiaiden lastensa temperamentin skaaloilla emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus? Miten edellä mainitut temperamenttipiirteet ovat yhteydessä toisiinsa sekä muuttujakeskeisesti tarkasteltuina että henkilökeskeisesti ryhmiteltyinä?

3. Miten vanhempien arvioima myönteinen vanhemmuus, vanhemmuuden stressi ja vihamielinen vanhemmuus ovat yhteydessä arvioituun lapsen temperamenttiin (muuttuja- ja henkilökeskeisesti)?

4. Eroavatko vanhempien arviot omasta vanhemmuudesta ja lapsen temperamentista sen mukaan, tekeekö vanhempi säännöllistä päivätyötä vai epätyypillistä työaikaa?

Aikaisempien tutkimusten perusteella oletuksena on, että lapsen haasteelliseksi arvioitu temperamentti (negatiivinen emotionaalisuus) on yhteydessä heikosti toimivaan vanhemmuuteen (Laukkanen ym. 2013; Porter ym. 2005; Saisto ym. 2004; Östberg & Hagekull 2000; Malinen ym. 2006; Katainen ym. 1997; Coplan ym. 2003). Toisena oletuksena on, että epätyypillistä työaikaa tekevien vanhempien vanhemmuus näyttäytyy säännöllistä päivätyötä tekeviä vanhempia haasteellisempänä (Li ym. 2014; Han 2005; Hsueh & Yoshikawa 2007; Strazdins ym. 2004, Strazdins ym. 2006; Rönkä ym. 2014; Rönkä ym. 2015).

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkittavat

Tutkimuksen aineisto koostuu Perheet 24/7 – tutkimusprojektin (Lasten sosio-emotionaalinen hyvinvointi ja perheen arki 24/7-taloudessa) aineistosta. Tutkimuksessa selvitettiin epätyypillistä työaikaa tekevien vanhempien kokemuksia työstä, perhe-elämästä, lasten hoidosta ja lasten hyvinvoinnista. Vertailuryhmänä oli säännöllistä päivätyötä tekevät vanhemmat. Tutkittavat vanhemmat rekrytoitiin vuoropäiväkotien, päiväkotien, työpaikkojen ja ammattiliittojen kautta. Tavoitteena oli saada tutkimukseen sekä epätyypillistä työaikaa että säännöllistä päivätyötä tekeviä vanhempia. Kyselyyn vastaaminen oli täysin vapaaehtoista. Tutkimukseen oli mahdollista vastata marraskuun 2012 ja tammikuun 2013 välisenä aikana.

Tutkimukseen osallistuvien kokonaismäärä Suomesta, Hollannista ja Iso-Britanniasta oli yhteensä 1294. Tässä pro gradu -tutkielmassa keskitytään ainoastaan suomalaisten vastauksiin. Tutkimukseen osallistui 483 suomalaista vanhempaa, joiden lapset olivat iältään 0-12-vuotiaita. Temperamenttia koskevat kysymykset esitettiin pelkästään niille vanhemmille, joiden lapsi oli kaksi vuotta tai alle, koska temperamentti näkyy puhtaimmin pienissä lapsissa. Tämän vuoksi aineistosta valikoitiin ainoastaan ne vanhemmat mukaan tutkimukseen, joiden lapset olivat 0-2-vuotiaita, jolloin tutkittavien kokonaismääräksi muodostui 89 vanhempaa. Aineiston 89 vanhemmasta naisia oli 75 (84,3 %) ja miehiä 14 (15,7 %). Vanhempien taustamuuttujat on esitelty taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Vanhempien taustamuuttajat.

	Äidit N = 75 84,3 %		Isät N = 14 15,7 %	
	N	%	N	%
Siviilisäätö				
<i>Naimisissa</i>	38	42,7	13	14,6
<i>Avoliitossa</i>	25	28,1	1	1,1
<i>Parisuhteessa, mutta emme asu yhdessä</i>	1	1,1	-	-
<i>Asumuserossa/Eronnut aviopuolisosta</i>	5	5,6	-	-
<i>Leski/ Puoliso kuollut</i>	-	-	-	-
<i>Naimaton</i>	6	6,7	-	-
Koulutus				
<i>Ei koulutusta</i>	-	-	-	-
<i>Peruskoulu</i>	-	-	-	-
<i>Ylioppilastutkinto, ammatillinen perustutkinto</i>	28	31,5	8	9,0
<i>Erikoisammattitutkinnot</i>	8	9,0	-	-
<i>Alempi- tai ylempi korkeakoulututkinto</i>	35	39,3	5	5,6
<i>Tohtorin tai lisensiaatin tutkinto</i>	3	3,4	1	1,1
<i>Muu</i>	1	1,1	-	-
Päätoimi				
<i>Itsenäinen ammatinharjoittaja/yrittäjä</i>	2	2,2	-	-
<i>Työssä</i>	62	69,7	13	14,6
<i>Työtön työnhakija</i>	-	-	1	1,1
<i>Opiskelija</i>	3	3,4	-	-
<i>Ei työssä, ei työnhakija</i>	-	-	-	-
<i>Vapaalla työstä (esim. äitiysloma/isyysloma tai vanhempainvapaa)</i>	4	4,5	-	-
<i>Muu</i>	4	4,5	-	-
Työaikamuoto				
<i>Säännöllinen päivätyö</i>	10	13,5	2	2,7
<i>Vuorotyö (esim. kaksi- tai kolmivuorotyö)</i>	27	36,5	7	9,5
<i>Säännöllinen iltatyö</i>	3	4,1	-	-
<i>Säännöllinen yötyö</i>	-	-	1	1,4
<i>Säännöllinen aamutyö</i>	2	2,7	-	-
<i>Epäsäännölliset työajat</i>	15	20,3	3	4,1
<i>Muu</i>	4	5,4	-	-
Kuinka monta lasta yhteensä?				
<i>1 lapsi</i>	55	61,8	7	7,9
<i>2 lasta</i>	14	15,7	6	6,7
<i>3 lasta</i>	4	4,5	1	1,1
<i>4 lasta</i>	2	2,2	-	-

Kuten taulukosta 1 ilmenee, suurin osa vanhemmista oli naimisissa mutta osa myös avoliitossa. Suurimmalla osalla vastaajista oli koulutuksena joko alempi- tai ylempi korkeakoulututkinto, seuraavaksi eniten oli ylioppilastutkinnon tai ammatillisen perustutkinnon suorittaneita. Suurimmalla osalla tutkittavista oli yksi lapsi ja ainoastaan viidellä vanhemmalla tutkituista oli kolme lasta. Tutkittavat olivat pääosin töissä ja yleisin työaikamuoto oli vuorotyö. Seuraavaksi yleisin työaikamuoto oli epäsäännölliset työajat. Äideistä neljä (4) oli vastannut päätoimekseen sekä työaikamuodoksi vaihtoehdon ”Muu”. Eräs äideistä ilmoitti olevansa eläkeläinen, eräs toinen äideistä ilmoitti olevansa hoitovapaalla, mutta tekevänsä töitä vähän kotona. Kysymykseen työaikamuodosta vastattiin esimerkiksi ”joustava, itse valittavissa” sekä ”päivätyö + päivystykset”. Tutkimuksen analyyseissa kysymys työaikamuodosta dikotomisoitiin siten, että säännöllistä päivätyötä tekevät vanhemmat edustivat ainoastaan ryhmää ”Säännöllinen päivätyö” ja ryhmään ”Epätyypilliset työajat” sijoittuivat kaikki muut työaikamuodon ryhmät, myös kohdan ”Muu” työaikamuodot.

6.2 Tutkimusmenetelmät ja muuttujat

Perheet 24/7 -tutkimus toteutettiin pääosin haastattelujen avulla, web-kyselyillä sekä sähköisellä päiväkirjamenetelmällä, joka oli erityisesti lapsille suunnattu. Tässä pro gradu -tutkielmassa aineistona käytettiin ainoastaan vanhemmille suunnattua web-kyselyä. Kyselylomake oli Perheet 24/7 -projektin työryhmän laatima, mutta lomakkeessa hyödynnettiin paljon aiemmissa tutkimuksissa käytettyjä mittareita ja kysymyksiä. Kyselylomake oli samanlainen Suomessa, Hollannissa ja Iso-Britanniassa maakohtaisia yksityiskohtia lukuun ottamatta. Kyselylomakkeen alkuperäinen kieli oli englanti, mutta se käännettiin sekä hollanniksi että suomeksi. Kyselylomakkeessa oli

yhteensä 132 kysymystä, jotka olivat sekä monivalinta- että avokysymyksiä. Kyselylomakkeessa kysyttiin taustatietoja, kuten koulutusta ja siviilisäätystä, parisuhteeseen, vanhemmuuteen sekä lapsen ja hoitojärjestelyihin liittyviä asioita.

6.2.1 Summamuuttajat

Summamuuttujia muodostettiin yhteensä neljästä eri kysymyksestä. Kysymykset mittasivat myönteistä vanhemmuutta, vanhemmuuden stressiä, vihamielistä vanhemmuutta sekä lapsen temperamenttia. Kyselylomakkeessa kysymykset olivat numerot 55., 56., 57. ja 102. Summamuuttajat muodostettiin tekemällä keskiarvosummamuuttujia, koska aineistossa oli puuttuvia havaintoja. Summamuuttajat ja Cronbachin alfat on esitelty taulukossa 2.

Vanhemmuus Myönteistä vanhemmuutta ja vanhemmuustaitoja tutkittiin Galinskyn (2000) kehittelemillä kysymyksillä, jotka Perheet 24/7 -työryhmä oli muokannut koskemaan erityisesti alle 13-vuotiaita lapsia. Väittämät mittasivat erilaisia myönteisen vanhemmuuden toteutumiseen liittyviä tekoja (Esim. ”Saada lapsesi tuntemaan itsensä tärkeäksi ja rakastetuksi”, ”Olla lapselle käytettävissä, kun hän on sairaana”). Vastausvaihtoehdot olivat Likertin asteikon mukaisia (1 = ”Tämä on erittäin haastavaa minulle”, 5 = ”Tämä on erittäin helppoa minulle”). Cronbachin alfa sai arvon 0,841. Vanhemmuuden stressiä mitattiin Gibson-Davisin (2008) kehittämän mallin mukaisesti neljällä eri väittämällä (Esim. ”Vanhempana oleminen on vaikeampaa kuin luulin sen olevan”, ”Mielestäni lapsestani huolehtiminen on paljon enemmän työtä kuin huvia”). Vastausvaihtoehdot olivat Likertin asteikollisia (1 = Ei pidä ollenkaan paikkansa, 5 = Pitää täysin paikkansa). Summamuuttujan muodostamista varten tarkastettiin väittämien yhteinen Cronbachin alfa, jonka arvo oli 0,780. Vihamielistä vanhemmuutta

mitattiin myös neljän väittämän avulla (Esim. ”Olen ollut vihainen lapselleni”, *Kun lapseni itkee, hän käy hermoilleni*). Cronbachin alfa sai arvon 0,788. Vastausvaihtoehdot olivat Likertin asteikon mukaisia. Vihamielistä vanhemmuutta mittaavan osion muuttujat käännettiin siten, että suurin arvo (5) mittasi väittämää ”Koko ajan” ja pienin arvo (1) mittasi väittämää ”Ei koskaan/Lähes ei koskaan”. Kääntäminen tehtiin, jotta suurempi arvo ilmaisisi enemmän ilmenevää vihamielistä vanhemmuutta, ja olisi täten samassa linjassa myönteistä vanhemmuutta sekä vanhemmuuden stressiä mittavien osioiden kanssa, joissa molemmissa suurin arvo mittasi kyseistä asiaa ilmenevän runsaasti.

TAULUKKO 2. Summamuuttujien keskiarvot ja Cronbachin alfa – kertoimet.

SUMMAMUUTTUJAT	Ka	Cronbachin alfa
Myönteinen vanhemmuus	4,09	,841
Vanhemmuuden stressi	2,57	,780
Vihamielinen vanhemmuus	1,55	,788
Emotionaalisuus	2,62	,732
Aktiivisuus	4,03	,713
Sosiaalisuus	3,96	,781

Temperamentti Lasten temperamenttia mitattiin Bussin ja Plomin (1975; 1984) temperamenttiteorian mukaisesti Rowen ja Plomin (1977) kehittämällä temperamentin arviointimittarilla EASI, jonka suomeksi oli kääntänyt Keltikangas-Järvinen työryhmineen. Lapsen temperamenttia kysyttiin viidellätoista erilaisella kysymyksellä, joista jokainen mittasi jotakin temperamentin kolmesta ulottuvuudesta (emotionaalisuus, aktiivisuus tai sosiaalisuus). Kysymykset oli esitetty väittämin. Vastausvaihtoehdot olivat Likertin asteikollisia (1 = *Ei luonteenomaista/tyypillistä lapselleni*, 5 = *Hyvin luonteenomaista/tyypillistä lapselleni*). Emotionaalisuutta mitattiin viidellä eri väittämällä (Esim. ”Lapsi itkee helposti”, ”Lapsi joutuu helposti pois toltaan”). Aktiivisuutta mitattiin niin ikään viidellä eri väittämällä, joista kaksi

väittämää oli käännetty (*"Kun lapsi liikkuu, hän liikkuu yleensä hitaasti"*, *"Lapsi pitää enemmän hiljaisista ja rauhallisista kuin aktiivisemmista leikeistä"*). Sosiaalisuutta mitattiin myös viidellä eri väittämällä, joista kaksi oli käännettyjä (*"Lapsi on taipuvainen ujouteen"*, *"Lapsella kestää kauan tottua vieraisiin"*). Ennen summamuuttujien luomista tarkastettiin muuttujien Cronbachin alfa. Temperamenttipiirre emotionaalisuuden arvoksi tuli 0,732. Aktiivisuuden arvo oli 0,713. Sosiaalisuus sai arvoksi 0,781.

6.2.2 Summamuuttujien jakaumien testaus

Summamuuttujien mahdollinen vinous otettiin huomioon analysoinnissa. Muuttujien vinoutta testattiin Kolmogorov-Smirnovin testillä sekä Shapiro-Wilkin testillä. Tulokset on esitetty taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Summamuuttujien normaaliuden testaus.

SUMMAMUUTTUJAT		
Vanhemmuus ja lapsen temperamentti	Kolmogorov-Smirnov	Shapiro-Wilk
Myönteinen vanhemmuus	.005*	.018*
Vanhemmuuden stressi	.044*	.155
Vihamielinen vanhemmuus	.000*	.000*
Emotionaalisuus	.000*	.001*
Aktiivisuus	.039*	.010*
Sosiaalisuus	.007*	.014*

*p < 0.05

Testin nollahypoteesina oli oletus siitä, että testin arvon ollessa suurempi kuin 0.05, nollahypoteesi jää voimaan eli muuttuja on normaali. Kuten taulukosta 3 ilmenee, kaikki tarkasteltavat summamuuttujat olivat vinoja. Testi osoitti, että jokainen muuttuja oli selvästi alle p-arvon 0.05. Summamuuttujat eivät täten noudattaneet normaalijakaumaa.

6.3 Aineiston analysointi

Kyselylomakkeiden aineisto analysoitiin SPSS Statistics 22.00 - ohjelman avulla. Koska tutkittavien määrä oli melko pieni ($N = 89$), ja kaikki tarkasteltavat summamuuttujat olivat vinoja, menetelminä käytettiin parametrittomia analyysimenetelmiä. Metsämuurosen (2009; 2004) mukaan aineiston ollessa edes hieman normaaliudesta poikkeava, on suositeltavaa käyttää parametrittomia menetelmiä aineiston analyysissa.

Aineiston analysointi aloitettiin selvittämällä kuvailevien analyysien avulla vanhempien arvioita omasta myönteisestä vanhemmuudesta, vanhemmuuden stressistä ja vihamielisestä vanhemmuudesta. Spearmanin korrelaation avulla tarkasteltiin vanhemmuuden ulottuvuuksien yhteyksiä muuttujakeskeisesti. Hierarkkisen klusterianalyysin (Wardin metodi) avulla muodostettiin henkilökeskeisiä vanhemmuusklustereita. Vanhempien arviointia lastensa temperamentista (emotionaalisuus, aktiivisuus, sosiaalisuus) tarkasteltiin kuvailevien analyysien avulla. Lisäksi temperamenttimuuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin muuttujakeskeisesti Spearmanin korrelaation avulla sekä henkilökeskeisesti hierarkkisen klusterianalyysin (Wardin metodi) avulla. Vanhemmuuden ja temperamentin välisiä yhteyksiä tarkasteltiin Spearmanin korrelaation avulla. Lisäksi vanhemmuudesta ja temperamentista muodostettuja klustereita analysoitiin ristiintaulukoimalla keskenään ja selvittämällä havaittuja ja odotettuja frekvenssejä sekä jäännöksiä (adjusted residuals). Vanhempien työaikamuodon merkitystä arvioituun omaan vanhemmuuteen ja lapsen temperamenttiin selvitettiin Mann-Whitneyn U-testin avulla. Lopuksi tarkasteltiin tapaustutkimuksen keinoin kahden epätyypillistä työaikaa tekevän vanhemman profiileita. Analysointiin valittiin kaksi vanhempaa, jotka työskentelivät epätyypillisessä työajassa. Lisäksi valintakriteerinä olivat vanhemmuuden stressin ja vihamielisen

vanhemmuuden korkeat arvot sekä lapsen korkeaksi arvioitu emotionaalisuus. Valinnat tehtiin, koska oli mielekästä tarkastella sitä, mitä tekijöitä vastauksissa kytkeytyy haasteelliseen vanhemmuuteen epätavallista työaikaa tekeville vanhemmilla. Case-tarkasteluun valikoitui kaksi äitiä. Analyysissä äitien joitakin henkilötietoja muutettiin anonymiteetin takaamiseksi.

7 TULOKSET

7.1 Vanhemmuus vanhempien arvioimana

Ensimmäisenä tutkimusongelmana oli selvittää, minkälaiseksi vanhemmat arvioivat omaa vanhemmuuttaan. Vanhemmuuden arviointia tutkittiin kuvailevien analyysien, korrelaatioiden sekä hierarkkisen klusterianalyysin avulla.

Kuvailevat analyysit Myönteistä vanhemmuutta, vanhemmuuden stressiä sekä vihamielistä vanhemmuutta tarkasteltiin kuvailevien analyysien avulla. Vanhemmuuden kuvailevat analyysit on esitelty taulukoissa 4a, 4b, ja 4c. Analyysien mukaan vanhemmat pääosin arvioivat vanhemmuuttaan myönteisesti. Vanhemmilla oli aikaa lapselle, lapsi oli helppoa saada tuntemaan itsensä rakastetuksi ja vanhemmat kokivat vahvasti olevansa lapsen tukena. Haasteita vanhemmuudelle tuottivat odotukset vanhemmuudesta, jotka eivät aivan vastanneet kuvitelmia. Vanhemmat myös kokivat joinain hetkinä huutaneensa lapselle, mutta sen sijaan maltin menettäminen lapsen kanssa oli harvinaista. Kaiken kaikkiaan vanhempana toimiminen näyttäytyi melko myönteisenä.

Myönteinen vanhemmuus Kuvailevan analyysin (taulukko 4a) mukaan vanhemmat arvioivat edustavansa myönteisen vanhemmuuden osa-alueita hyvin vahvasti. Jokaisen tarkasteltavan väittämän keskiarvo oli suurempi kuin 3,7. Korkein keskiarvo (4,42) oli väitteellä ”*Saada lapsesi tuntemaan itsensä tärkeäksi ja rakastetuksi*”. Korkea keskiarvo ilmaisee, että suurin osa vanhemmista koki melko helpoksi tai erittäin helpoksi saada lapsensa tuntemaan itsensä tärkeäksi ja rakastetuksi.

TAULUKKO 4a. Myönteisen vanhemmuuden kuvaileva analyysi.

Myönteistä vanhemmuutta mittaavat väittämät	Ka	Kh
<i>Saada lapsesi tuntemaan itsensä tärkeäksi ja rakastetuksi</i>	4,42	.781
<i>Olla tukena lapsellesi, kun hän on poissa tolaltaan</i>	4,23	.827
<i>Olla lapselle läsnä ja käytettävissä, kun hän on sairaana</i>	4,20	.771
<i>Tietää, mitä todella tapahtuu lapsesi elämässä</i>	4,20	.745
<i>Osallistua tapahtumiin, jotka ovat tärkeitä lapsesi elämässä</i>	4,15	.766
<i>Viettää aikaa lapsesi kanssa keskustellen</i>	4,05	.843
<i>Luoda perheen arkeen rutiineja ja perinteitä lapsesi kanssa</i>	4,02	.929
<i>Asettaa lapsellesi iänmukaisia rajoja ja sääntöjä</i>	3,87	.907
<i>Olla johdonmukainen lapseesi kohdistuvissa odotuksissa ja vaatimuksissa</i>	3,74	.886

Pienin keskiarvo (3,74) oli väitteellä ”Olla johdonmukainen lapseesi kohdistuvissa odotuksissa ja vaatimuksissa”. Epäjohdonmukaisuus kasvatuksessa voi johtua monista eri syistä esimerkiksi siitä, että lapsi on perheen ensimmäinen, eikä vielä tiedetä miten eri tilanteissa tulisi toimia. Lisäksi kiire ja stressi voivat aiheuttaa epäjohdonmukaisuutta vanhemmilla. Väitteen ”Luoda perheen arkeen rutiineja ja perinteitä lapsesi kanssa” pienen arvo oli 1 ja suurin 5. Väitteen keskihajonta oli .929. Väittämään on täten tullut useita erilaisia arvoja. Toisin sanoen osa vanhemmista koki rutiinien ja perinteiden luomisen arkeen helpoksi, toiset taas vaikeammaksi. Kyseinen väite oli ainut, joka oli saanut pienimmän mahdollisen arvon (1). Osa vastaajista (tai ainakin yksi vastaaja) oli kokenut väitteen toteutumisen erittäin haastavaksi omassa arjessaan. Kyseisen väittämän keskiarvo oli kuitenkin melko suuri (4,02), joten suurin osa vanhemmista koki rutiinien ja perinteiden luomisen perheen arkeen helpoksi. Väitteen väittämään eivät kaikki tutkittavat olleet vastanneet. Vastauksen jääminen pois voi johtua useasta seikasta, esimerkiksi vastaajan unohduksesta tai epähuomiosta, mutta myös koodausvirheestä (Metsämuuronen 2011). Analyysin tarkastelu kuitenkin paljastaa, että yksi mahdollinen vastaamatta jättämisen syy on voinut olla väittämä, jota

ei katsottu tarpeelliseksi. Koska tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena olivat ainoastaan 0-2-vuotiaat lapset, on väite ”Tietää, mitä todella tapahtuu lapsesi elämässä”, saattanut olla taaperoikäisten lasten vanhemmille epäoleellinen, ja siten siihen on tietoisesti voitu jättää vastaamatta. Vastauksia kyseiseen väittämään tuli 87 vanhemmalta. Myös esimerkiksi väite ”Viettää aikaa lapsesi kanssa keskustellen” on puutteellinen vastaajien osalta. Jos syynä on lomakkeeseen vastaajan oma päätös, on väittäjä saattanut vastaajan mielestä olla epäoleellinen, mikäli hänellä on vasta alle vuoden ikäinen lapsi.

Vanhemmuuden stressi Vanhemmuuden stressiä (taulukko 4b) mittaavaan osion oli vastannut jokainen tutkittava vanhempi (N = 89). Analyysin mukaan vanhemmuuden stressiä ilmeni vastaajilla, mutta ei merkittävän paljon.

TAULUKKO 4b. Vanhemmuuden stressin kuvaileva analyysi.

Vanhemmuuden stressiä mittaavat väittämät	Ka	Kh
<i>Vanhempana oleminen on vaikeampaa kuin luulin sen olevan</i>	2,93	1.166
<i>Tunnen itseni usein väsyneeksi, nääntyneeksi tai loppuun uupuneeksi lasten kasvatuksesta</i>	2,55	1.087
<i>Mielestäni lapsestani huolehtiminen on paljon enemmän työtä kuin huvia</i>	2,53	1.012
<i>Tunnen vanhempana olevani velvollisuuksieni vanki</i>	2,27	1.009

Analyysin mukaan korkein keskiarvo (2,93) oli väittämällä ”*Vanhempana oleminen on vaikeampaa kuin luulin sen olevan*”. Vanhemmuus siis nähtiin olevan haasteellisempaa, kuin on ehkä ajateltu ennen vanhemmaksi tuloa. Kuitenkin kyseinen väittämän keskiarvo oli alle asteikon keskitason (1-5), joten vahvasti eivät vanhemmat kokeneet vanhempana olemista vaikeammaksi kuin on etukäteen ajateltu. Matalin arvo (2,27) oli väitteellä ”*Tunnen vanhempana olevani velvollisuuksieni vanki*”. Väitteen

matala keskiarvo voi ilmaista, että vanhemmuutta ei ajatella pelkkänä kuormitustekijänä. Vanhemmuuteen liittyvät velvollisuudet eivät olleet analyysin mukaan liian kuormittavia. Vanhemmuuden stressin korkein ja matalin keskiarvo olivat hyvin lähellä toisiaan. Mahdollisesti vanhemmuuden stressiä ei ehkä ajatella itseen kohdistuvaksi ja siksi arvot ovat alhaisia. Analyysissä ilmenee, että jokaisen neljän väittämän kohdalla minimiarvo oli 1 eli alin arvo sekä maksimiarvo 5 eli korkein arvo. Analyysin mukaan osa vanhemmista (tai ainakin yksi) ei kokenut vanhemmuuteen liittyvää stressiä juuri ollenkaan. Vastaavasti myös osa vastaajista oli sitä mieltä, että vanhemmuus on hyvin stressaavaa. Jokaisen väitteen keskihajonnat olivat melko suuret. Vanhemmat siten arvioivat vanhemmuuden stressiä hyvin vaihtelevilla arvoilla. Osa arvioi kokevansa vanhemmuuden stressiä enemmän, osa huomattavasti vähemmän.

Vihamielinen vanhemmuus Vihamielistä vanhemmuutta (taulukko 4c) mittaavaan osioon olivat vastanneet jokainen tarkasteltava vanhempi (N = 89). Vihamielistä vanhemmuutta mittaava osio sai erittäin matalia arvoja, mikä ilmaisee, että vanhemmat eivät arvioineet itseään erityisen vihamielisiksi vanhemmiksi lapsiaan kohtaan.

TAULUKKO 4c. Vihamielisen vanhemmuuden kuvaileva analyysi.

Vihamielistä vanhemmuutta mittaavat väittämät	Ka	Kh
<i>Olen korottanut ääneni tai huutanut lapselleni</i>	1,73	.735
<i>Kun lapseni itkee, hän käy hermoilleni</i>	1,60	.765
<i>Olen ollut vihainen lapselleni</i>	1,54	.658
<i>Olen menettänyt malttini lapseni kanssa</i>	1,35	.586

Korkein keskiarvo (1,73) oli väitteellä ”*Olen korottanut ääneni tai huutanut lapselleni*”. Keskiarvo on hyvin matala mutta se voi kertoa siitä, että vanhemmatkin toisinaan väsyvät esimerkiksi lapsen jatkuvaan itkuun tai uhmaavaan käytökseen ja täten ovat toisinaan korottaneet äänensä. Matalin keskiarvo (1,35) oli väitteellä ”*Olen*

menettänyt malttini lapseni kanssa”. Väitteen keskiarvo on hyvin matala ja se ilmaisee, että vanhemmat eivät juuri koskaan hermostuneet täysin lapseen. Jokaisen neljän väittämän minimiarvo oli 1 eli alin arvo. Osa vanhemmista siis arvioi, että eivät koskaan tai lähes koskaan olleet vihaisia lapsilleen. Korkeimmat arvot jakautuivat siten, että kaksi väitettä sai korkeimmaksi arvoksi 5 ja kaksi muuta 4. Vihamielisen vanhemmuuden keskihajonnat olivat samantyyllisiä ja melko alhaisia. Jokaiseen väitteeseen vastattiin hyvin samantyyppisesti.

Vanhemmuusmuuttujien väliset korrelaatiot Myönteistä vanhemmuutta, vanhemmuuden stressiä ja vihamielistä vanhemmuutta tarkasteltiin muuttujakeskeisesti korreloimalla eri vanhemmuustyyliä keskenään Spearmanin korrelaation avulla. Tulokset on esitelty taulukossa 5.

TAULUKKO 5. Vanhemmuusmuuttujien väliset korrelaatiot.

VANHEMMUUSMUUTTUMAT	1.	2.	3.
1. Myönteinen vanhemmuus	1	-.460**	-.218*
2. Vanhemmuuden stressi	-.460**	1	.374**
3. Vihamielinen vanhemmuus	-.218*	.374**	1

**p <0.01 *p <0.05.

Myönteinen vanhemmuus sai tilastollisesti merkitsevän negatiivisen yhteyden vanhemmuuden stressin kanssa ($r = -.460$, $p = .000$). Pieni negatiivinen yhteys myönteisellä vanhemmuudella oli myös vihamielisen vanhemmuuden kanssa ($r = -.218$, $p = .040$). Toisin sanoen vanhempien edustaessa myönteistä vanhemmuutta vanhemmuuden stressi ja vihamielinen vanhemmuus olivat vähäisiä. Ja vastaavasti korkeat vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden arvot tarkoittivat, että myönteinen vanhemmuus oli alhaisempaa. Vanhemmuuden stressi ja vihamielinen

vanhemmuus saivat keskenään tilastollisesti merkitsevän positiivisen korrelaation ($r = .374$, $p = .000$). Haasteellisiksi luokitellut vanhemmuuden ulottuvuudet olivat täten yhteydessä toisiinsa muuttujakeskeisessä tarkastelussa.

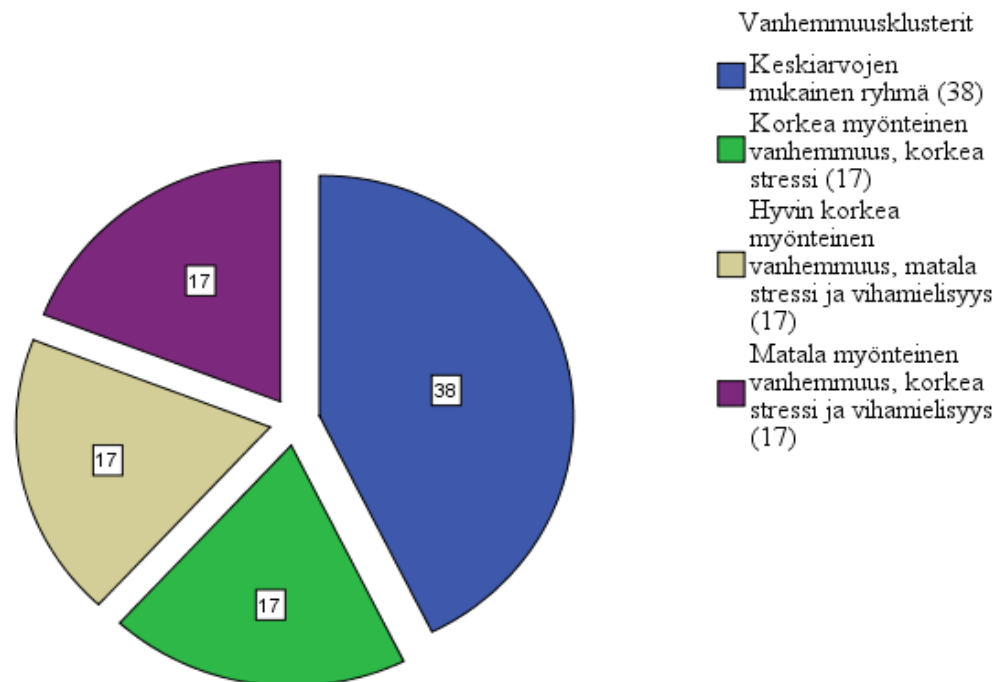
Vanhemmuuden hierarkkinen klusterianalyysi Hiarkkisessa klusterianalyysissä sovellettiin Wardin metodia, jonka avulla muodostettiin vanhemmuuden ulottuvuuksien keskiarvosummamuuttujista klustereita eli ryhmiä. Vanhemmuuden klustereita muodostettiin yhteensä neljä (kuvio 1). Klusterit muodostettiin Wardin metodin avulla siten, että jokaiseen klusteriin tuli tiettyä ominaisuutta painottavat havainnot. Klustereiden muodostamista tarkasteltiin dendogrammin avulla. Vanhemmuusklusterit muodostuivat dendogrammissa selvästi neljään eri klusteriin, joissa yksi klusteri erottui suurena ja kolme muuta pienempänä. Vanhemmuusklustereita testattiin kokeilemalla esimerkiksi viiden ja kuuden klusterin ryhmää, mutta neljän klusterin ryhmä näyttäytyi kaikkein selkeimpänä. Ryhmät olivat mielekkäitä tarkastella ja vertailla sekä nimetä sen mukaan, mikä osa tai mitkä osat niissä painottuivat. Neljä ryhmää oli oleellinen koko, koska jokaisella ryhmällä oli oma tärkeytensä ja jokaisessa ryhmässä painottui jokin tietty asia. Ryhmät nimettiin siten, että arvo oli korkea, jos se oli kyseisen muuttujan keskiarvoa korkeampi ja vastaavasti ryhmä arvioitiin tietyiltä osin matalaksi, jos sen jokin arvo oli keskiarvosta alempi.

Klustereita muodostui mielenkiintoisesti siten, että suurin ryhmä oli kooltaan 38 vanhempaa. Kolme muuta ryhmää olivat kaikki samankokoisia ($N = 17$), mutta jokainen ryhmä esiintyi merkityksellisenä. Vanhemmuusmuuttujien keskiarvot jokaisessa klusterissa on esitelty taulukossa 6.

TAULUKKO 6. Vanhemmuusklustereiden vanhemmuusmuuttujien keskiarvot ryhmittäin.

VANHEMMUUSKLUSTERIT	Myönteinen vanhemmuus	Vanhemmuuden stressi	Vihamielinen vanhemmuus
<i>Keskiarvojen mukainen ryhmä</i>	4,11	2,44	1,33
<i>Korkea myönteinen vanhemmuus, korkea stressi</i>	4,24	3,54	1,72
<i>Hyvin korkea myönteinen vanhemmuus, matala vanhemmuuden stressi ja vihamielisyys</i>	4,60	1,38	1,28
<i>Matala myönteinen vanhemmuus, korkea vanhemmuuden stressi ja vihamielisyys</i>	3,29	3,21	2,06

Vanhemmuusklustereista (kuvio 1) suurimmaksi nousi ”*Keskiarvojen mukainen ryhmä*” (N = 38), jossa havainnot olivat hyvin lähellä vanhemmuussummamuuttujien keskiarvoa. Täten ryhmä siis edusti vanhemmuuden keskiarvoja, jossa myönteinen vanhemmuus oli korkea, vanhemmuuden stressi vähäisempää ja vihamielinen vanhemmuus erittäin vähäistä. Kolme muuta ryhmää olivat kaikki kooltaan samansuuruisia (N = 17). Ryhmä ”*Korkea myönteinen vanhemmuus, korkea stressi*” edusti mielenkiintoisesti sekä myönteisen vanhemmuuden että vanhemmuuden stressin melko korkeita arvoja. Kyseisessä ryhmässä vanhemmuuden stressi näyttäytyi erityisen korkeana ja ryhmä olikin stressin osalta kaikkein korkein neljästä ryhmästä. Vaikka myönteinen vanhemmuus oli korkea, ei myönteisyys kuitenkaan ollut tässä kyseisessä ryhmässä kaikkein korkein. Ryhmä ”*Hyvin korkea myönteinen vanhemmuus, matala vanhemmuuden stressi ja vihamielisyys*” oli ryhmä jossa myönteinen vanhemmuus esiintyi erityisen korkeana. Vanhemmuuden stressi ja vihamielisyys olivat matalia. Kyseinen ryhmä edustaa hyvin positiivista vanhemmuutta, sillä siihen sisältyy paljon myönteistä vanhemmuutta ja hyvin vähäisesti vanhemmuutta heikentäviä tekijöitä vanhemmuuden stressin ja vihamielisyyden muodossa.

KUVIO 1. Vanhemmuusklusterit.

Ryhmä ”*Matala myönteinen vanhemmuus, korkea vanhemmuuden stressi ja vihamielisyys*” edusti myönteisen vanhemmuuden kaikkein heikoimpia eli matalimpia arvoja ja samoin kaikkein korkeimpia vihamielisen vanhemmuuden arvoja. Kyseinen ryhmä näyttäytyikin ryhmänä, jossa painottui haasteellinen vanhemmuus kaikkien selvimmin.

7.2 Lapsen temperamentti vanhempien arvioimana

Toisena tutkimusongelmana oli selvittää minkälaiseksi vanhemmat arvioivat lastensa temperamentin. Vanhempien arviointia lapsensa temperamentista tarkasteltiin kuvailevien analyysien, Spearmanin korrelaation sekä hierarkkisen klusterianalyysin (Wardin metodi) avulla.

Kuvailevat analyysit Vanhemmat arvioivat lapsensa edustavat pääosin aktiivisista ja sosiaalista temperamenttipiirrettä. Emotionaalisuuden korkeat arvot olivat harvinaisia. Taulukoissa 7a, 7b ja 7c on esitetty temperamenttien (emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus) kuvailevien analyysien tulokset.

Emotionaalisuus Kuvailevan analyysin (taulukko 7a) mukaan vanhemmat eivät arvioineet lapsiaan temperamentiltaan erityisen emotionaaliksi. Lapsia ei pidetty kovinkaan itkuisina, kitisevinä tai herkästi pois tolaltaan joutuvina. Lapset kuitenkin arvioitiin hyvin tunteellisiksi.

TAULUKKO 7a. Emotionaalisuuden kuvaileva analyysi.

Emotionaalisuutta mittaavat väittämät	Ka	Kh
<i>Lapsi on jossain määrin tunteellinen</i>	3,74	.799
<i>Lapsi reagoi voimakkaasti ollessaan poissa tolaltaan</i>	2,91	1.226
<i>Lapsi itkee helposti</i>	2,33	.927
<i>Lapsi kitisee ja itkee usein</i>	2,16	.993
<i>Lapsi joutuu helposti pois tolaltaan</i>	2,01	.970

Suurin keskiarvo (3, 74) oli väitteellä ”*Lapsi on jossain määrin tunteellinen*”. Kyseinen väittämä ei kuitenkaan välttämättä selitä, että vanhemmat arvioisivat lapsensa tunteelliseksi kielteisessä sävyssä. Lapsen arvioiminen tunteelliseksi voi ajatella olevan hyvinkin positiivinen ja jopa kohtelias ilmaisu lasta kohtaan. Seuraavaksi korkein

keskiarvo (2,91) oli väitteellä ”*Lapsi reagoi voimakkaasti ollessaan poissa tolaltaan*”. Kyseisen väitteen keskiarvo oli emotionaalisuuden kohdalla melko korkea. Kuitenkin väitteen keskihajonta oli melko korkea (1.226). Kyseisen väittämän kohdalla arvot siten vaihtelivat suuresti, jolloin osan mielestä lapselle oli hyvin tyypillistä reagoida voimakkaasti ollessaan poissa tolaltaan ja osan mielestä ei kovin voimakkaasti tai ollenkaan. Muut väittämät emotionaalisuudesta saivat keskiarvot väliltä 2,01 ja 2,33. Ainoastaan yhteen väittämään (”*Lapseni itkee helposti*”) olivat vastanneet kaikki tutkittavat (N = 89). Jokainen väittäjä sai minimiarvokseen 1 ja maksimiarvokseen 5 eli arvot eivät olleet täysin samanlaisia; myös melko korkeat keskihajonnat selittävät asiaa.

Aktiivisuus Vanhemmat arvioivat lapsiaan hyvin vahvasti aktiivisiksi (taulukko 7b). Lapsia arvioitiin temperamentiltaan nopeiksi, energisiksi ja vauhdikkaiksi, mitkä yleensä liitetään lapsiin, ja ne voidaan nähdä myös hyvin positiivisina piirteinä. Jokainen aktiivisuutta mittaava väittäjä sai korkeat keskiarvot.

TAULUKKO 7b. Aktiivisuuden kuvaileva analyysi.

Aktiivisuutta mittaavat väittämät	Ka	Kh
<i>Kun lapsi liikkuu, hän liikkuu yleensä hitaasti (k)</i>	4,42	.754
<i>Lapsi on hyvin energinen</i>	4,25	.731
<i>Lapsi on vauhdissa heti aamulla herättyään</i>	3,93	.968
<i>Lapsi on aina liikkeessä</i>	3,91	.984
<i>Lapsi pitää enemmän hiljaisista ja rauhallisista kuin aktiivisemmista leikeistä (k)</i>	3,69	.844

Suurin keskiarvo (4,42) oli käännetyllä väitteellä ”*Kun lapsi liikkuu, hän liikkuu yleensä hitaasti*”. Väittäjä mittasi sitä, että vastauksen arvon ollessa korkea, lapsi mielletään liikkeiltään hyvin nopeaksi. Osion pienin keskiarvo (3,69) oli käännetyllä väitteellä

"Lapsi pitää enemmän hiljaisista ja rauhallisista kuin aktiivisemmista leikeistä", jonka suuri arvo siis ilmaisi, että lapsi pitää enemmän aktiivisemmista leikeistä. Vanhemmat siis vähiten ajattelivat lastensa pitävän aktiivisemmista kuin hiljaisista ja rauhallisista leikeistä. Kyseinen keskiarvo on kuitenkin myös korkea. Aktiivisuuden kohdalla, ainoastaan yhteen väittämään (*"Lapsi on aina liikkeessä"*) olivat vastanneet kaikki tutkittavat. Korkein keskihajonta (.984) oli väitteellä *"Lapsi on aina liikkeessä"*. Kyseisessä väittämässä arvot vaihtelivat eniten, ja täten osa vanhemmista arvioi lapselleen olevan hyvin tyypillistä olla aina liikkeessä, osa vanhemmista vastaavasti arvioi sen olevan epätyypillistä omalle lapselleen.

Sosiaalisuus Vanhemmat olivat arvioineet lapsensa hyvin sosiaalisiksi (taulukko 7c). Lasten arvioitiin olevan ystävällisiä, seurallisia sekä nopeasti uusiin ihmisiin tottuvia.

TAULUKKO 7c. Sosiaalisuuden kuvaileva analyysi.

Sosiaalisuutta mittaavat väittämät	Ka	Kh
<i>Lapsi on hyvin seurallinen</i>	4,25	.750
<i>Lapsi suhtautuu hyvin ystävällisesti vieraisiin ihmisiin</i>	3,93	.860
<i>Lapsella kestää kauan tottua vieraisiin ihmisiin (k)</i>	3,89	.858
<i>Lapsi on taipuvainen ujouteen (k)</i>	3,86	.868
<i>Lapsi ystäväystyy helposti</i>	3,85	.764

Korkein keskiarvo (4,25) oli väittämällä *"Lapsi on hyvin seurallinen"*. Kyseisellä väitteellä oli myös osion matalin keskihajonta, joka ilmaisee, että vastatut arvot olivat hyvin samankaltaisia. Toisin sanoen suurin osa vanhemmista arvioi lapsensa olevan hyvin seurallisia. Matalin keskiarvo (3,85) oli väitteellä *"Lapsi ystäväystyy helposti"*. Koska tutkittavien vanhempien lapset olivat iältään 0-2-vuotiaita, on kysymys saattanut olla pienten lasten vanhemmille epäoleellinen. Lapsen ei ehkä ole vielä ajateltu

ystävystyvän varsinaisesti kenenkään kanssa, ja siksi ei ehkä ole vastattu niin korkeita arvoja kuin muissa väittämässä. Kyseiseen väittämään oli vastannut ainoastaan 85 vanhempaa, joten vastaajat ovat saattaneet tietoisesti jättää kysymykseen vastaamatta. Ainoastaan yhteen väittämään ("*Lapsi on taipuvainen ujouteen*"(k)) olivat vastanneet kaikki tutkittavat.

Temperamenttimuuttujien väliset korrelaatiot Lapsen temperamenttipiirteistä emotionaalisuuden, aktiivisuuden ja sosiaalisuuden välisiä yhteyksiä tarkasteltiin muuttujakeskeisesti Spearmanin korrelaation avulla. Tulokset on esitelty taulukossa 8.

TAULUKKO 8. Temperamenttimuuttujien väliset korrelaatiot.

TEMPERAMENTTIMUUTTUUJAT	1.	2.	3.
1.Emotionaalisuus	1	.159	.050
2. Aktiivisuus	.159	1	.341**
3. Sosiaalisuus	.050	.341**	1

** $p < 0.01$.

Lapsen temperamenttipiirteistä ainut tilastollisesti merkitsevä korrelaatio oli aktiivisuuden ja sosiaalisuuden välillä ($r = .341$, $p = 0.001$). Emotionaalisuus ei saanut merkitseviä korrelaatioita muiden temperamenttipiirteiden kanssa. Toisin sanoen temperamenteista aktiivisuus ja sosiaalisuus esiintyvät useimmiten yhdessä.

Temperamenttien hierarkkinen klusterianalyysi Temperamenttien (emotionaalisuus, aktiivisuus, sosiaalisuus) keskiarvosummamuuttujista muodostettiin klusteroinnin avulla kuusi erilaista ryhmää (kuvio 2). Jokainen ryhmä edusti havainnoiltaan jotakin tiettyä tyyppiä, jossa tietty ominaisuus painottui. Temperamenttiryhmä muodostui dendogrammista katsottuna selvästi

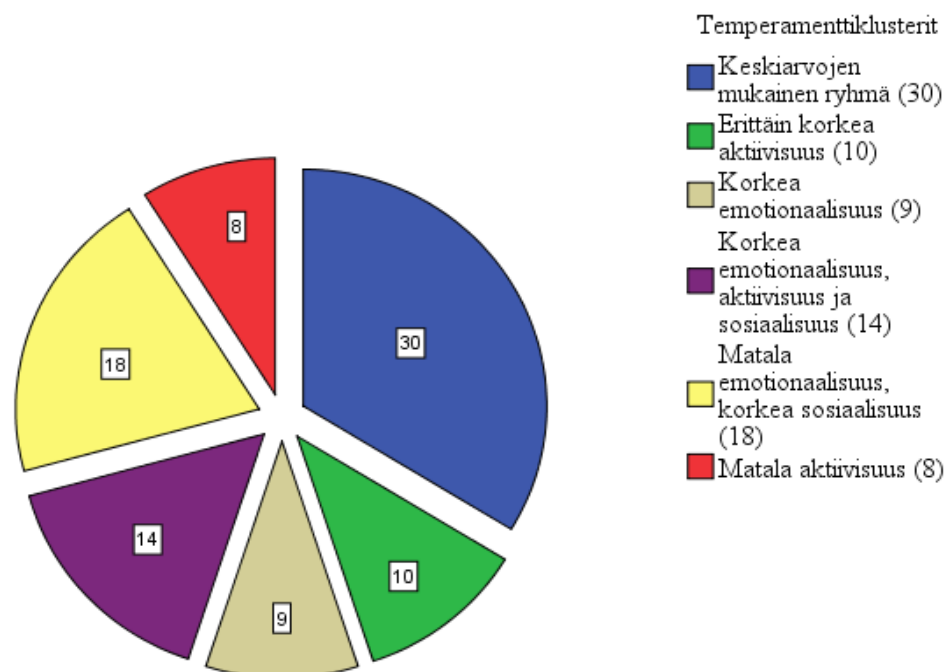
vanhemmuusryhmiä enemmän. Temperamenttiklustereita kokeiltiin myös eri vaihtoehtoin, mutta kuusi klusteria näyttäytyi kaikkein merkityksellisimpinä. Jokaisessa klusterissa oli selvästi oma painotuksensa. Temperamenttimuuttujien keskiarvot jokaisessa klusterissa on esitelty taulukossa 9.

TAULUKKO 9. Temperamenttiklustereiden temperamenttimuuttujien keskiarvot ryhmittäin.

TEMPERAMENTTIKLUSTERIT	Emotionaalisuus	Aktiivisuus	Sosiaalisuus
<i>Keskiarvojen mukainen ryhmä</i>	2,32	3,80	3,71
<i>Korkea aktiivisuus</i>	2,32	4,60	3,33
<i>Korkea emotionaalisuus</i>	3,62	3,99	3,82
<i>Korkea emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus</i>	3,41	4,69	4,46
<i>Matala emotionaalisuus, korkea sosiaalisuus</i>	2,07	4,14	4,69
<i>Matala aktiivisuus</i>	2,94	3,00	3,36

Temperamenttiklustereista (kuvio 2) suurin ryhmä oli ”*Keskiarvojen mukainen ryhmä*” (N = 30). Kyseisessä ryhmässä kaikki temperamenttia mittaavat havainnot olivat muuttujien keskiarvojen mukaisia tai hyvin lähellä niitä. Toisin sanoen vanhemmat olivat eniten arvioineet lastensa olevan aktiivisia ja sosiaalisia ja vähäisemmin edustavan emotionaalista temperamenttia. Seuraavaksi suurin ryhmä (N = 18) oli ”*Matala emotionaalisuus, korkea sosiaalisuus*”. Kyseisessä ryhmässä vanhemmat olivat arvioineet lapsensa hyvin vähäisesti edustavan emotionaalisuutta, mutta korkeasti sosiaalista temperamenttia. Kolmanneksi suurin ryhmä ”*Korkea emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus*” edusti jokaisen arvon olevan keskiarvoaan korkeampi.

Kuitenkaan emotionaalisuuden arvot eivät olleet yhtä korkeita kuin aktiivisuuden tai sosiaalisuuden, mutta verrattuna emotionaalisuuden yleiseen keskiarvoon, ryhmän arvot olivat korkeita. Kyseinen ryhmä on mielenkiintoinen, sillä se ei varsinaisesti edusta mitään tiettyä temperamenttia vaan siinä sekoittuvat eri temperamenttipiirteet. Neljänneksi suurin ryhmä ”Erittäin korkea aktiivisuus” edusti korkean aktiivisuuden ryhmää. Ryhmässä emotionaalisuus ja sosiaalisuus olivat keskiarvojensa mukaisia. Ryhmä erottui erikseen korkeiden aktiivisuuden arvojen vuoksi, jotka olivat aktiivisuuden keskiarvoa huomattavasti suuremmat. Kyseiseen ryhmään voikin ajatella tulosten mukaan kuuluvan ne vanhemmat, joiden lapset olivat temperamentiltaan ensisijaisesti aktiivisia.

KUVIO 2. Temperamenttiklusterit.

Toiseksi viimeisin ryhmä ”*Korkea emotionaalisuus*” edusti korkeimpia emotionaalisuuden arvoja ryhmistä. Kyseisessä ryhmässä myös aktiivisuus ja sosiaalisuus olivat melko korkeita, mutta ne eivät olleet ryhmässä aineiston korkeimpia joten niitä ei otettu mukaan tähän ryhmään. Kyseinen ryhmä edusti ensisijaisesti korkeimpia emotionaalisuuden arvoja. Ryhmää voisi luonnehtia vanhemmuudelle haasteelliseksi ryhmäksi lapsen korkean emotionaalisuuden vuoksi. Viimeisin ja pienin ryhmä oli ”*Matala aktiivisuus*”. Kyseinen ryhmä oli kooltaan (N = 8) johdonmukainen, sillä aktiivisuuden koko aineiston keskiarvo oli korkea, jolloin harva vanhempi arvioi lastaan vähäisesti aktiiviseksi. Kyseinen ryhmä kuitenkin selvästi erottui matalien aktiivisuuden arvojen vuoksi, joten oli mielekästä tehdä kyseinen ryhmä omaksi klusterikseen. Kyseisessä ryhmässä emotionaalisuus sai keskiarvoaan korkeampia arvoja sekä sosiaalisuus keskiarvoaan matalimpia arvoja.

7.3 Vanhemmuuden ja temperamentin väliset yhteydet

Kolmantena tutkimusongelmana oli selvittää, miten arvioitu vanhemmuus ja lapsen temperamentti ovat yhteydessä toisiinsa. Yhteyksiä tarkasteltiin muuttujakeskeisesti korreloimalla sekä henkilökeskeisesti ristiintaulukoinnin avulla.

Vanhemmuuden ja temperamentin väliset korrelaatiot Spearmanin korrelaation avulla tarkasteltiin myönteisen vanhemmuuden, vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden sekä lapsen temperamentin eri ulottuvuuksien (emotionaalisuus, aktiivisuus, sosiaalisuus) välisiä yhteyksiä. Korrelaatiot on esitetty taulukossa 10.

TAULUKKO 10. Vanhemmuuden ja lapsen temperamentin väliset korrelaatiot.

	Emotionaalisuus	Aktiivisuus	Sosiaalisuus
Myönteinen vanhemmuus	-.141	.044	.174
Vanhemmuuden stressi	.375**	.072	-.095
Vihamielinen vanhemmuus	.445**	.252*	.261*

** $p < 0.01$ * $p < 0.05$.

Myönteinen vanhemmuus ei saanut tilastollisesti merkitseviä korrelaatioita minkään temperamenttimuuttujan kanssa. Sen sijaan vanhemmuuden stressi sai tilastollisesti merkitsevän korrelaation emotionaalisuuden kanssa ($r = .375$, $p = .000$). Korkeimman korrelaation sai vihamielinen vanhemmuus emotionaalisuuden kanssa ($r = .445$, $p = .000$). Korrelaatiotarkastelujen mukaan lapsen emotionaalinen temperamentti oli yhteydessä haasteellisiin vanhemmuuden ulottuvuuksiin vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden muodossa. Vihamielinen vanhemmuus sai lisäksi pienet korrelaatiot aktiivisuuden ($r = .252$, $p = .017$) ja sosiaalisuuden ($r = .261$, $p = .013$) kanssa. Sen sijaan vanhemmuuden stressi ei korreloinut juuri ollenkaan aktiivisuuden ja sosiaalisuuden kanssa.

Ristiintaulukointi vanhemmuusklustereista ja temperamenttiklustereista Hierarkkisen klusterianalyysin (Wardin metodi) avulla muodostettuja klustereita analysoitiin ristiintaulukoimalla keskenään. Vanhemmuuden ja lapsen temperamentin välisiä yhteyksiä tarkasteltiin henkilökeskeisesti muodostamalla ristiintaulukointi vanhemmuusklustereista ja temperamenttiklustereista. Ristiintaulukosta tarkasteltiin havaittuja ja odotettuja frekvenssejä sekä erityisesti niiden jäännöksiä (adjusted residuals). Jos jäännösten arvo oli yli 2, kyseessä oli yliedustettu ryhmä. Vastaavasti alle -2 arvon saaneet solut tarkoittivat ryhmän aliedustusta.

Analyysin mukaan vanhemmuusklustereiden ja temperamenttiklustereiden välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta. Lähimpänä itseisarvoa 2 oli ryhmät ”*Korkea emotionaalisuus aktiivisuus ja sosiaalisuus*” sekä vanhemmuuden ryhmä ”*Keskiarvojen mukainen ryhmä*” (-1.8). Miinusarvo tarkoitti, että kyseissä ryhmässä esiintyi odotettua vähemmän havaintoja. Toiseksi lähinnä (jäännösarvo 1.7) olivat ryhmät ”*Korkea emotionaalisuus, aktiivisuus ja sosiaalisuus*” ja ”*Korkea myönteinen vanhemmuus, korkea stressi*” sekä ryhmät ”*Matala emotionaalisuus, korkea sosiaalisuus*” ja ”*Hyvin korkea myönteinen vanhemmuus, matala stressi ja vihamielisyys*”. Kyseinen arvo (1.7) tarkoitti, että ryhmissä esiintyi odotettua enemmän havaintoja. Aineiston ollessa suurempi lähelle merkitsevää tulleet jäännökset olisivat olleet todennäköisesti merkitseviä.

7.4 Vanhemman työaikamuodon merkitys vanhemmuutta ja lapsen temperamenttia arvioitaessa

Neljäntenä tutkimusongelmana oli selvittää onko vanhemman työaikamuodolla yhteyttä vanhemmuuteen sekä lapsen temperamenttiin. Tarkastelu suoritettiin Mann-Whitneyn U –testin avulla. Tulokset on esitetty taulukossa 11.

Kysymys vanhemman työaikamuodosta koodattiin uudestaan, jossa arvon 1 sai säännöllinen päivätyö ja arvon 2 saivat epätyypilliset työajat. Kysymykseen työaikamuodosta vastaus oli saatu yhteensä 74 vanhemmalta, joista säännöllistä päivätyötä teki 12 ja epätyypillistä työaikaa 62 vanhempaa. Taustamuuttujista tarkasteltiin lasten sukupuolta ja määrää sekä vanhempien siviilisäätystä. Ristiintaulukoinnilla ja X^2 -testillä tarkasteltiin oliko vanhemman työaikamuoto ja tarkastellut taustamuuttujat yhteydessä toisiinsa.

Vanhemman työaikamuoto ja lapsen sukupuoli eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä ($X^2 = ,398$, p-arvo = 0.528). Myöskään lasten lukumäärä ja vanhemman työaikamuoto eivät olleet merkitsevästi yhteydessä toisiinsa ($X^2 = 2,274$, p-arvo = 0.526). Merkitsevää yhteyttä ei myöskään löytynyt vanhemman siviilisäädyn ja työaikamuodon väliltä ($X^2 = 4,604$, p-arvo = 0.351). Mitkään tarkasteltavat taustamuuttujat eivät täten olleet tilastollisesti yhteydessä vanhemman työaikamuotoon.

TAULUKKO 11. Mann-Whitneyn U-testi vanhemman työajan merkityksestä.

	Asymp. Sig. (2-tailed)	Exact Sig. (2-tailed)	Exact Sig. (1-tailed)	Mean Rank
Myönteinen vanhemmuus	.065	.065	.033*	
Vanhemmuuden stressi	.071	.071	.035*	
Vihamielinen vanhemmuus	.006*	.005*	.003*	Säännöllinen päivätö = 22,25 Epätavalliset työt = 40,45
Emotionaalisuus	.555	.562	.281	
Aktiivisuus	.032*	.031*	.015*	Säännöllinen päivätö = 25,38 Epätavalliset työt = 39,85
Sosiaalisuus	.268	.274	.137	

*p < 0.05.

Tutkimuksen nollahypoteesina oli oletus $p < 0.05$. Tulosten mukaan ainoastaan vihamielinen vanhemmuus ja temperamentti- ja aktiivisuus erosivat tilastollisesti asympotoottisen kaksisuuntaisen arvon mukaan. Kyseisten muuttujien p-arvo oli pienempi kuin nollahypoteesi. Vanhemmat täten arvioivat edustavansa enemmän vihamielistä vanhemmuutta ja arvioivat lapsensa enemmän aktiivisiksi, jos he tekivät epätavallista työtä. Toisin sanoen epätavallinen työaika näytti molempien muuttujien kohdalla olevan yksi vaikuttava tekijä.

Tilastollisesti lähellä merkitsevää oli myös myönteinen vanhemmuus ja vanhemmuuden stressi. Ainoastaan yksisuuntaisessa tarkassa testissä myönteinen

vanhemmuus ja vanhemmuuden stressi saivat tilastollisesti merkitsevän arvon. Temperamenttimuuttujista sosiaalisuus ja emotionaalisuus eivät eronneet vanhemman työaikamuodon suhteen.

7.5 Tapauskuvaukset kahdesta epätyypillistä työaikaa tekevästä vanhemmasta

Kvantitatiivisia analyyseja syvennettiin tarkastelemalla laadullisesti kahta epätyypillistä työaikaa tekevää vanhempaa. Case-tarkasteluissa analysoitiin kahden äidin vastauksia kyselylomakkeessa. Analysoinnissa äitien nimeksi oli laitettu Äiti A ja Äiti B. Joitakin yksityiskohtia on muutettu tunnistamisen välttämiseksi.

Kahden tarkasteltavan äidin vanhemmuutta voitiin luonnehtia haastavaksi. Molemmat äidit olivat arvioineet vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden keskiarvoa korkeammalle ja myönteisen vanhemmuuden keskiarvoa matalammalle. Lapsen emotionaalisuus oli arvioitu korkeaksi. Äidit toivat esiin, että epätyypilliseen työaikaan sisältyy paljon haasteita, jotka vaikuttavat perheen hyvinvointiin. Työn ja perheen yhdistämisessä ilmeni ongelmia, jotka kytkeytyivät myös lastenhoitojärjestelyihin. Äidit kantoivat myös suurta huolta omasta jaksamisestaan. Yksihuoltajan elämä näyttäytyi raskaana ja äiti, joka oli naimaton, arvioi vanhemmuuden stressin ja vihamielisyyden paljon korkeammaksi, kuin äiti joka eli avoliitossa lapsen isän kanssa.

Äiti A oli noin 30 –vuotias nainen. Hän ilmoitti koulutukseen ammatillisen perustutkinnon, oli työelämässä ja teki vuorotyötä. Äiti A ilmoitti, että hän erityisesti etsi työtä jossa olisi epätyypilliset työajat, eikä edes haluaisi työskennellä säännöllisessä päivätyössä. Syyksi hän ilmoitti, että *”Vuorotyössä tienaa enemmän ja viikolla*

vapaapäiviä”. Äiti A kertoi työhönsä liittyvän työskentelyä hyvin nopeassa tahdissa sekä tiukkojen määräaikojen puitteissa koko ajan. Hän kuitenkin kertoi olevansa nykyiseen työhönsä erittäin tyytyväinen vaikka työaika sopi hänen mielestään perheen vaatimuksiin melko huonosti. Syyksi hän ilmoitti: *”Vuorohoitoaika lapsella sellainen, etteivät hoitoaikojen muutokset ole mahdollisia. Ilmoitettava 3 vkoa etukäteen, vaikkei omia työvuoroja edes tiedossa...”*. Äiti A koki lastenhoitojärjestelyissä olevan ongelmia. Hän ilmoitti kysyttäessä syyksi, että *”työvuorojen vaihtuessa”*. Työvuorojen muutokset aiheuttivat täten ongelmia myös lastenhoitojärjestelyihin. Hän koki ennakoimattomien lastenhoitojärjestelyjen tekemisen olevan hyvin hankalaa. Lyhyellä varoitusajalla tarvittavaa lastenhoitoapua pyydettiin ensisijaisesti isovanhemmilta. Äiti A edusti tulojen perusteella vähätuloista ja ilmoittikin taloudellisen tilanteen olevan melko huono.

Äiti A:lla oli yksi lapsi, joka oli kaksivuotias poika. Äiti A asui lapsen kanssa mutta lapsen isä ei asunut heidän kanssaan. Äiti vietti aikaa paljon lapsensa kanssa ja ilmoittikin heidän päivittäin esimerkiksi lukevan yhdessä, katsovan televisiota sekä ruokailevan yhdessä. Äiti A arvioi myönteisen vanhemmuuden keskiarvoa alemmaksi (3,56). Äiti A ilmaisi olevansa tyytymätön sekä koki suoranaiseksi ongelmaksi oman jaksamisensa sekä vastuun kantamisen lapsesta yksin. Äiti A toi vahvasti esiin yksinhuoltajuuden olevan haaste. Kysymykseen siitä, mitkä asiat yksinhuoltajan arjessa koetaan raskaimpina Äiti A vastasi *”kaiken”*. Kysymykseen siitä, mitkä asiat yksinhuoltajan arjessa koet rikastuttavana tai hyvänä, Äiti A vastasi *”ei sellaista ole”*. Vanhemmuuden stressin hän arvioi hyvin korkeaksi (4,25), myös vihamielinen vanhemmuus oli korkea (3,25). Äiti A arvioi, että lapsen oli aina hyvin vaikea hyvästellä vanhempansa päivähoitoon mennessä. Hän kuitenkin mainitsi, että lapsi hyvin usein myös nauttii päivähoitossa olevista leikeistä. Äiti A arvioi lapsen

emotionaalisuuden erittäin korkeaksi (4,50). Hän arvioi myös muut temperamenttipiirteet hyvin korkeaksi. Aktiivisuus sai arvon 5,00 ja sosiaalisuus arvon 4,40.

Äiti B oli 35-vuotias ja hän eli avoliitossa. Koulutuksena hänellä oli peruskoulu. Äiti B kävi töissä ja hänen työaikamuotonsa oli vuorotyö. Hän ilmoitti, ettei erityisesti hakenut vuorotyötä ja tekisi mieluummin säännöllistä päivätyötä. Syyksi hän kirjoitti: ”*lapsen hoito helpompaa*”. Äiti B ilmoitti työn sisältävän työskentelyä hyvin nopeassa tahdissa ja tiukkojen määräaikojen puitteissa koko ajan. Hän totesi kuitenkin olevansa nykyiseen työhönsä melko tyytyväinen ja ilmoitti työtuntiansa sopivan perheen vaatimuksiin hyvin. Hän kuitenkin toi esiin, että työn ja perheen yhdistämisessä oli ongelmia. Hän esimerkiksi koki olevansa usein töiden jälkeen niin uuvuksissa, ettei sen vuoksi jaksanut osallistua perheen toimintoihin. Kuitenkin hän ilmoitti, että töissä hyvin sujuneet työasiat ja onnellisuuden kokeminen töissä vaikuttivat positiivisesti myös kotona oloon. Toisaalta vastaaja myös ilmoitti olevansa eri mieltä väitteestä, jonka mukaan hyvän työpäivän jälkeen on helppo olla myönteinen perheen kanssa. Äiti B arvioi itsensä vähätuloiseksi mutta arvioi perheen taloudellisen tilanteen olevan oikein hyvä.

Äiti B:n puoliso oli töissä ja puoliso teki myös vuorotyötä. Äiti B ilmoitti olevansa suhteessa hyvin onnellinen ja lähes täydellisen tyytyväinen. Työaika vaikutti suhteeseen seuraavasti ”*väsymyksen aiheuttamaa kinaa monesti*”. Äiti B koki kuitenkin saavansa usein tukea puolisoltaan lasten kasvatuksen tukemisessa.

Äiti B:llä oli yksi lapsi, joka oli kaksivuotias tyttö. Lapsen äiti ja isä asuivat molemmat yhdessä lapsen kanssa. Äiti B raportoi tekevänsä yhteisiä asioita lapsen kanssa viikon aikana useina päivinä. Yhteinen ateria syötiin päivittäin. Äiti B kirjoitti olevan ongelmia lapsen hoidon järjestämisessä ja syy oli, että ”*hoitopäivät loppuvat*

kesken”. Äiti B koki ennakoimattoman lapsen hoidon järjestämisen olevan melko vaikeaa. Lapsenhoidossa apuna ensihädässä olivat isovanhemmat. Huolta kiinnitettiin omaan hyvinvointiin, joka koettiin ongelmalliseksi. Äiti B arvioi myönteisen vanhemmuuden hyvin alhaiseksi (2,89). Vanhemmuuden stressi ja vihamielinen vanhemmuus olivat keskiarvoa korkeampia (3,25 ja 2,25).

Äiti B ei kokenut huolta lapsen päivähoidossa olevista asioista, kuten lapsen levon määrästä, terveydestä, turvallisuudesta tai ryhmään sopeutumisesta vaan ne sujuivat äidin mukaan ihan hyvin. Äiti B:n mukaan lapsi nautti aina päivähoitoon menemisestä sekä leikkimisestä eikä lapsen koskaan ollut vaikeaa hyvästellä vanhempiaan. Lapsi ei myöskään välttänyt kontaktia muiden lasten kanssa. Äiti B arvioi lapsensa emotionaalisuuden erittäin korkeaksi (4,80). Aktiivisuus ja sosiaalisuus saivat täydet arvot (5,00).

8 POHDINTA

Tämän tutkielman perusteella vanhemmat suhtautuvat omaan vanhemmuuteensa ja lapsiinsa pääosin positiivisesti. Myönteistä vanhemmuutta esiintyi runsaasti ja vanhemmuuden stressiä ja vihamielisyyttä vähemmän. Vanhemmat arvioivat lapsiaan temperamentilta aktiivisiksi ja sosiaalisiksi. Emotionaalisuutta arvioitiin vähäisemmin. Tutkimuksessa kuitenkin ilmeni pieni ryhmä vanhempia, joilla esiintyi runsasta vanhemmuuden stressiä ja vihamielistä vanhemmuutta sekä jotka arvioivat lapsensa temperamentin vahvasti emotionaaliseksi. Myös myönteinen vanhemmuus esiintyi paikoin alhaisena. Tarkemmassa tarkastelussa vanhemman vihamielinen vanhemmuus oli yleisempää epätyypillistä työaikaa tekevillä vanhemmilla kuin säännöllistä päivätyötä tekevillä. Tätä tulosta puoltavat myös syvällisemmät case-tarkastelut.

8.1 Vanhempien arvioinnit omasta vanhemmuudesta

Tutkimuksen mukaan vanhemmat arvioivat edustavansa myönteistä vanhemmuutta suurimmaksi osin. Vanhemmuuden stressiä arvioitiin olevan myös jonkin verran, mutta vihamielinen vanhemmuus oli selvästi vähäistä. Vanhemmuus nähtiin melko positiivisena asiana. Myös Kivijärven ym. (2009, 64) tutkimuksessa vanhemmuutta ei koettu ainoastaan taakkana, vaan se oli pitkälti sisältöä ja iloa elämään tuova elämänalue. Parhaimmillaan vanhemmuus onkin yksin ihmisen elämän hienoimpia kokemuksia.

Myönteinen vanhemmuus sai negatiiviset korrelaatiot vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden kanssa. Myönteisen vanhemmuuden ollessa korkeaa, vanhemmuuden stressi sekä vihamielinen vanhemmuus olivat vähäisempiä sekä

toisinpäin. Kuitenkin klusteritarkasteluissa muodostui yksi ryhmä, jossa esiintyi korkeita myönteisen vanhemmuuden arvoja sekä korkeita vanhemmuuden stressin arvoja. Muut klusterit kuitenkin puhuivat vanhemmuuden korrelaatiotarkastelujen puolesta, joissa korkeat vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden arvot tarkoittivat matalampia myönteisen vanhemmuuden arvoja sekä päinvastoin.

Myönteiseen vanhemmuuteen sisältyykin lähinnä vain auktoritatiivista vanhemmuutta, jossa vanhemmuus koetaan mieluisana eikä liian haastavana. Toisaalta lapsiperheiden vanhemmilla on usein tyypillistä myönteisen vanhemmuuden ja vanhemmuuden stressin sekoittuminen. Esimerkiksi Röngän ym. (2015) tutkimuksessa vanhempien vähäisempien työtuntien tekeminen lisäsi myönteistä vanhemmuutta, mutta sen sijaan lisäsi myös vanhemmuuden stressiä. Kiire ja perheen arkisiin asioihin liittyvät ns. ”hässäkät” voivatkin lisätä stressiä merkittävästi, vaikka kasvatus muuten pääosin toteutuisi myönteisesti ja hyvin.

Tässä tutkielmassa ilmeni vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden kytkeytyminen yhteen. Korrelaatiotarkasteluissa vanhemmuuden stressi ja vihamielinen vanhemmuus saivat merkitsevän positiivisen korrelaation. Lisäksi vanhemmuusklustereissa painottui yksi selkeä ryhmä (N = 17), jossa esiintyi korkeita vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden arvoja. Myös case-tarkastelujen äideillä esiintyi sekä korkeaa vanhemmuuden stressiä että korkeaa vihamielistä vanhemmuutta. Onkin havaittu, että vanhemmuuden stressi on yhteydessä autoritaariseen vanhemmuuteen (Kivijärvi ym. 2009; Anthony ym. 2005). Yhteys voi olla selitettävissä esimerkiksi sillä, että stressaava vanhemmuus aiheuttaa ongelmia jaksamiselle perhearjessa, mikä näkyy esimerkiksi autoritaarisina kurinpitokeinoina. Mahdollisesti myös erityisen vihamieliseen vanhemmuuteen ja perheilmapiiriin sisältyy

paljon vanhemmuuden stressiin liittyviä tekijöitä, jolloin myös stressin tasot ovat korkeita.

8.2 Haasteellisen vanhemmuuden yhteys lapsen emotionaalisuuteen

Tässä tutkielmassa nousi esiin vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden yhteys lapsen emotionaalisuuteen. Korrelaatiotarkasteluissa vanhemmuuden stressi ja vihamielinen vanhemmuus korreloivat merkitsevästi emotionaalisuuden kanssa. Vanhemmuusklustereiden ja temperamenttiklustereiden välisessä ristiintaulukoinnissa ei kuitenkaan ilmennyt merkitseviä tuloksia, joissa vanhemmuuden stressi ja vihamielinen vanhemmuus olisivat olleet yhteydessä lapsen korkeaan emotionaalisuuteen. Sen sijaan case-tarkasteluissa äidit olivat arvioineet vanhemmuuden stressin ja vihamielisen vanhemmuuden korkeaksi sekä myös lapsen emotionaalisuuden korkeaksi. Tulokset ovat pitkälti linjassa aiempien tutkimusten kanssa, joissa haasteellinen vanhemmuus on yhdistetty lapsen emotionaalisuuteen (Laukkanen ym. 2013; Porter ym. 2005; Saisto ym. 2004; Östberg & Hagekull 2000; Malinen ym. 2006; Katainen ym. 1997).

Lapsen emotionaalisuus on vanhemmalle usein suuri haaste, koska temperamentiltaan emotionaalinen lapsi itkee herkästi ja häntä on vaikea rauhoittaa. Haastava lapsi voi lisätä vanhemmuuden stressiä, mikä voi myös kärjistyä vihamieliseen suuntaan. Tutkimuksessa vihamielinen vanhemmuus korreloi vahvemmin emotionaalisuuden kanssa kuin vanhemmuuden stressi.

Toisaalta, koska kyseessä on vanhempien itsearviointi, ei lapsi välittämättä edusta emotionaalisuutta. Jos vanhemmat kokevat oman vanhemmuutensa hyvin stressaavaksi ja vihamieliseksi, voi lapsen vähäinenkin itkeminen ja kitseminen rasittaa

vanhempia entisestään. Onkin tämän tutkimuksen perusteella vaikea sanoa, vaikuttaako lapsen emotionaalisuus vanhemman arvioimaan korkeampaan vanhemmuuden stressiin ja vihamielisyyteen vai vaikuttaako vanhemman epäsuotuisa vanhemmuus lapsen tyyliin oireilla emotionaalisesti vanhemman mielestä. Coplan ym. (2003) esittävätkin, että temperamentin ja vanhemmuuden välinen vuorovaikutus voi olla kaksisuuntaista, jossa mahdollisesti sekä vanhemmuus että temperamentti vaikuttavat toisiinsa.

8.3 Epätyypillisen työajan kytkökset vanhemmuuteen ja lapsen temperamenttiin

Tämän tutkimuksen tilastollisessa tarkastelussa tuli esiin, että epätyypillistä työaika tekevät vanhemmat edustivat enemmän vihamielistä vanhemmuutta kuin säännöllistä päivätyötä tekevät. Vanhemmuuden stressi oli myös lähellä merkitsevää (tarkassa testissä merkitsevä). Myös äitien case-tarkasteluissa ilmeni, että epätyypillinen työaika asettaa haasteita vanhemmuudelle. Epätyypillinen työaika on aiemmissa tutkimuksissa yhdistetty haasteelliseen vanhemmuuteen (Li ym. 2013; Han 2005; Hsueh & Yoshikawa 2007; Strazdins ym. 2004; Strazdins ym. 2006). Tämän tutkimuksen tulokset epätyypillisen työajan merkityksestä vanhemmuuteen ovat siten samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa.

Syitä epätyypillisen työajan kytkeytymisestä haasteelliseen vanhemmuuteen on esitetty useita. Case-tarkasteluissa ilmeni, että yksi suuri ongelma ovat lapsen hoitoon liittyvät ongelmat. Myös Östberg ja Hagekull (2000) ovat todenneet ongelmallisten hoitojärjestelyjen olevan eräs stressin aiheuttaja. Isoina ongelmina nähtiin myös työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmat sekä oman ajan puute. Epätyypillisen työajan

voikin nähdä horjuttavan tavallista päivä- ja viikkorytmiä. Epätyypillisessä työajassa saattaa myös työajat vaihtua ja muuttua nopeasti, mikä voi monesti aiheuttaa stressiä.

Lapsen temperamenteista aktiivisuus nousi merkitseväksi tarkasteltaessa työaikamuodon vaikutusta. Epätyypillistä työaikaa tekevät vanhemmat arvioivat lapsiaan enemmän aktiivisiksi kuin säännöllistä päivätyötä tekevät. Myös case-tarkastelujen äidit arvioivat lapsiaan vahvasti aktiivisiksi. Epätyypillistä työaikaa tekevälle vanhemmalle lapsen korkea aktiivisuuden taso voikin olla haasteellinen, jos vanhempi ei esimerkiksi työvuorojen vuoksi jaksaa ottaa huomioon lapsen jatkuvaa menemistä. Kovin aktiivinen lapsi saattaa myös kokea turhautuneisuutta ja oireilu voikin olla jopa emotionaalisuuden kaltaista.

Temperamenteista emotionaalisuus ei näyttäytynyt tilastollisessa testissä merkitsevänä tarkasteltaessa työaikamuodon vaikutusta. Ainoastaan case-tarkasteluissa äidit olivat arvioineet lapsensa vahvasti emotionaalisiksi. Aiemmissä tutkimuksissa epätyypillisen työajan vaikutukset ovat olleet hyvin kirjavia. Suurin osa vaikutuksista on kuitenkin havaittu olevan negatiivisia, kuten lasten heikentynyt hyvinvointi (Li ym. 2014; Hsueh & Yoshikawa 2007; Han 2005; Rönkä ym. 2014; Strazdins ym. 2006; Strazdins ym. 2004). Tämä tutkimus ei kuitenkaan osoita lapsen emotionaalisuuden esiintyvän suurempana erityisesti niillä vanhemmilla, jotka tekevät epätyypillistä työaikaa. Jatkotutkimukset asiasta olisivat aiheellisia.

8.4 Tutkimuksen arviointi

Tämän tutkielman tutkittavat koostuivat suurimmaksi osaksi epätyypillistä työaikaa tekevästä vanhemmista. Tutkimuksen tuloksia voidaan täten ajatella yleistettävän juuri epätyypillistä työaikaa tekeviin vanhempiin. Tutkimuksen mukaan näytti siltä, että

myös epätyypillisessä työajassa työskentelevät vanhemmat kokevat vanhemmuutensa pääosin myönteisesti. Tutkittavat olivat suurimmaksi osin parisuhteessa (avioliitossa tai avoliitossa), koulutuksena useimmilla oli korkeakoulututkinto ja suurin osa oli myös työelämässä. Tutkittavat vanhemmat eivät siten edustaneet alhaista sosioekonomista asemaa. Esimerkiksi vahvan sosiaalisen tuen on nähty olevan yksi stressin ehkäisyyn vaikuttava tekijä (Östberg & Hagekull 2000; Saisto ym. 2004; Deater-Deckard & Scarr 1996; Muslow ym. 2002). Rungas läheisten tuki oli yhteydessä äitien ja isien hallitumpaan ongelmatilanne reagointiin myös Malisen ym. (2006) tutkimuksessa. Parisuhteessa elävillä vanhemmilla stressi ja siihen kytkeytyvät ilmiöt ovat todennäköisesti vähäisempiä, jos esimerkiksi lapsen hoito ja kotityöt jaetaan puolison kanssa. Tutkittavat edustivat myös suurimmaksi osin korkeakoulutettuja. Deater-Deckard ja Scarr (1996) ovat todenneet alhaisen koulutustason olevan stressiä lisäävä tekijä. Tämän tutkimuksen vanhempien koulutustaso saattoikin olla yksi vähäisempään stressiin liittyvä tekijä.

Tutkittavat vanhemmat olivat pääosin äitejä. Kivijärvi ym. (2009) ovat todenneet äitien kokevan stressiä lastenkasvatuksesta isää enemmän. Kuitenkaan tässä tutkimuksessa ei ilmennyt selvästi, että juuri äitinä oleminen on yhteydessä suurempaan vanhemmuuden stressiin. Ainoastaan case-tarkasteluissa molemmat äidit kokivat vahvaa vanhemmuuden stressiä. Toisaalta myöskään Deater-Deckard ja Scarr (1996) eivät tutkimuksessaan todenneet, että vanhemman sukupuoli olisi merkityksellinen vanhemmuuden stressin kokemisessa. Tämän tutkimuksen perusteella onkin hankala sanoa, kuinka merkityksellinen sukupuoli oikeastaan on vanhemmuuden stressin kokemisessa ja onko epätyypillisellä työaikamuodolla myös tähän jotakin vaikutusta.

Vanhemmuutta ja lapsen temperamenttia on tutkittu aiemmissa tutkimuksissa sekä yhdessä että erikseen. Sen sijaan epätyypillisen työajan yhteyttä lasten

temperamenttiin ei ole tutkittu. Tämä pro gradu – tutkielma oli ensimmäinen tutkimus, jossa tarkasteltiin epätyypillisen työajan yhteyksiä lasten temperamenttiin.

Tutkimuksessa käytettyjen mittareiden reliabiliteetti oli hyvä, sillä kyseisiä mittareita on käytetty paljon aiemmissa tutkimuksissa. Lisäksi aineiston analyysissa saadut reliabiliteettikertoimet (Cronbachin alfa) saivat riittävän korkeat arvot. Tutkimuksen luotettavuuden puolesta puhuu myös se, että saadut tutkimustulokset olivat samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa, joissa on tutkittu vanhemmuuden ja lapsen temperamentin välisiä yhteyksiä sekä vanhemmuutta ja lasten hyvinvointia epätyypillisistä työaika-ajasta tekeville vanhemmilla.

Tutkimuksista saatuihin tuloksiin on kuitenkin syytä suhtautua kriittisesti. Tämän tutkimuksen heikkouksiin kuuluu aineiston pieni koko ($N = 89$). Jotta tuloksia olisi voinut yleistää, otoskoon olisi pitänyt olla huomattavasti suurempi. Couper (2000) toteaa, että liian vähäinen vastaajamäärä on usein ongelma web-kyselyissä. Jos tutkimuksen otos olisi ollut suurempi, tulokset olisivat todennäköisesti olleet tilastollisissa testeissä merkitsevämpiä.

Tutkimuksen otos oli myös valikoitu eikä täten edustanut satunnaisotosta perusjoukosta. Kyseessä oli harkinnanvarainen näyte. Tutkimuksen perusjoukosta poimittiin aluksi suomalaiset vanhemmat, ja tämän jälkeen vielä ne vanhemmat, joilla oli 0-2-vuotias lapsi. Tutkimuksen otos oli kontrolloitu. Valikoituvuus laski osaltaan tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimus toteutettiin verkkovälitteisenä kyselytutkimuksena. Kyselylomaketutkimuksessa on lähes mahdotonta kontrolloida sitä, miten todenmukaisesti ja huolellisesti tutkittavat ovat lomakkeeseen vastanneet. Couperin (2000) mukaan kyselylomakkeen ongelmana onkin usein se, että kuinka hyvin vastaajat ovat kysymykset ymmärtäneet sekä kuinka motivoituneesti, asiallisesti ja huolellisesti

he ovat lomakkeeseen vastanneet. Web-kyselyissä ei ole mahdollista kontrolloida vastaajia, joten ei myös täysin voida tietää kuka lomakkeeseen on vastannut.

Kyselylomakkeessa vanhemmat itse arvioivat omaa vanhemmuuttaan ja lasten temperamenttia. Koska kyseessä oli itsearviointi, on mahdotonta tietää, edustavatko lomakkeeseen täytetyt vastaukset todellisuutta. Kyselytutkimuksissa vastaajilla on usein tapana kaunistella vastauksiaan, jolloin todellista tietoa ei välttämättä saada selville. Galinsky (2000) huomauttaa, että vanhemmat usein myös arvioivat omia lapsiaan myönteiseen sävyyn. Vanhempien omiin arvioihin omasta vanhemmuudestaan onkin syytä suhtautua kriittisesti (Malinen ym. 2006; Kivijärvi ym. 2009).

Tutkimuksessa tarkasteltiin vanhemmuutta, joka on tutkimusaiheena herkkä ja vaatii tutkijalta aihepiirin laajaa tuntemusta sekä eettistä tarkastelua. Kysymykset vanhemmuudesta saattoivat olla osalle vanhempia vaikeita ja haasteellisia. Esimerkiksi kysyttäessä vihamielisestä vanhemmuudesta, vanhempi tuskin mielellään vastaa menettävänsä malttinsa usein lapsensa kanssa. Onkin oltava huolellinen sen kanssa, ettei yksittäisistä vastauksista voida tunnistaa ketään. Tutkittaville taattiin anonymiteetti. Erityisesti syventävien case-tarkastelujen kohdalla tuli olla huolellinen sen suhteen, ettei yksittäistä vastaajaa voida tutkimuksesta tunnistaa. Case-tarkasteluista poistettiin yksityiskohtaisia tietoja tunnistamattomuuden takaamiseksi.

8.5 Soveltaminen käytäntöön ja jatkotutkimusaiheet

Tässä tutkimuksessa saavutettiin tärkeää tietoa siitä, että vanhemmuuden stressi ja vihamielinen vanhemmuus ovat yhteydessä lapsen emotionaalisuuteen. Lisäksi ilmeni, että epätyypilliseen työaikaan kytkeytyy enemmän haasteellista vanhemmuutta kuin säännöllistä päivätyötä tekeville vanhemmille.

Vanhemmuus ja lapsen temperamentti ovat tärkeitä tutkimusaiheita. Vanhempia tulisi opastaa tunnistamaan omat tapansa ja tyyliensä kasvattaa lasta. Esimerkiksi erilaisilla perheneuvonnoilla voisi tavoittaa vanhempia tärkeän asian tiimoilta. Olisi tärkeää myös lisätä vanhempien tietoisuutta erilaisista temperamenteista ja millaisia riskejä niihin liittyy sekä miten erilaisilla temperamenteilla varustettuja lapsia voisi tukea parhaiten. Laukkasen ym. (2013) ehdotuksen mukaisesti, olisikin tärkeää keskittää perheneuvonta erityisesti suunniteltuna niille vanhemmille, joiden lapsi edustaa temperamentiltaan vahvasti emotionaalisuutta. Emotionaalisuus on selvä haaste vanhemmuudelle, ja vanhempia olisi tärkeää tukea emotionaalisen lapsen kasvattamisessa, jotta vanhemmuus ei kärjistyisi liian stressaavaksi ja vihamieliseksi.

Tutkimuksessa tuli myös esille, että epätyypillinen työaika on haaste perhe-elämän toimivuudelle erityisesti vihamielisen vanhemmuuden muodossa. Epätyypillisessä työajassa työskenteleviä vanhempia olisi tärkeä konsultoida vanhemmuudesta ja lapsen hyvinvoinnista tarkemmin. Oleellista olisi myös pohtia ja löytää ratkaisuja siihen, miten yhteiskunta voisi tukea epätyypillisessä työajassa työskenteleviä vanhempia paremmin niin, että lapsen etu toteutuisi. Tärkeää olisi mahdollistaa lapsen hoitojärjestelyt yhteiskunnan tasolta siten, ettei epätyypillistä työaikaa tekeville vanhemmille nousisi lapsen hoitokysymyksistä kohtuuton ongelma verrattuna säännöllistä päivätyötä tekeville vanhemmille.

Vanhemmuutta ja lapsen temperamenttia epätyypillistä työaikaa tekevillä vanhemmilla olisi mielenkiintoista tutkia huomattavasti suuremmalla otannalla, jolloin tuloksia olisi mahdollista yleistää. Olisi myös tärkeää selvittää, mitkä epätyypillisen työajan työajoista ovat niitä kaikkein haasteellisimpia vanhemmuudelle. Aiempaa tutkimusta esimerkiksi pelkästään yötyöiden vaikutuksesta vanhemmuuteen ja lasten temperamenttiin ei ole juuri tutkittu.

Aihetta olisi myös antoisaa selvittää erilaisilla tutkimusmenetelmillä sekä myös lasten näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa tuli esiin ainoastaan kyselylomakkeiden avulla saatu tieto vanhempien arvioinneista omasta vanhemmuudestaan ja lapsen temperamentista. Aihetta voisi lähestyä havainnoimalla ja haastattelemalla sekä lapsia että aikuisia. Myös pitkittäistutkimus aiheesta olisi tärkeää, jotta voitaisiin tarkastella vanhemmuuden eri ulottuvuuksien pysyvyyttä sekä lapsen temperamenttia ja sen mahdollisia muutoksia vuosien kuluessa. Belskyn ym. (1998) mukaan lasten negatiivinen emotionaalisuus vuoden ikäisenä ei välttämättä ennusta lapsen ongelmakäyttäytymistä kolmevuotiaana tai ongelmallista vanhemmuutta. Tätä olisikin mielenkiintoista selvittää epätyypillistä työaikaa tekevien vanhempien perheissä.

LÄHTEET

- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C. & Schaffer, S. 2005. The relationships between parenting stress, parenting behavior, and preschoolers' social competence and behavior problems in the classroom. *Infant and Child Development* 14 (2), 133-154.
- Aunola, K. 2005. Kasvatus ja vanhemmuus. Tutkimuksen traditiot ja haasteet. *Psykologia* 40 (4), 356-369.
- Baumrind, D. 1966. Effects on authoritative parental control on child behavior. *Child Development* 77 (4), 887-907.
- Belsky, K. 1984. The determinants of parenting: a process model. *Child Development* 55 (1), 83-96.
- Belsky, J., Hsieh, K-H. & Crnic, K. 1998. Mothering, fathering, and infant negativity as antecedents of boys' externalizing problems and inhibition at age 3 years: differential susceptibility to rearing experience? *Development and Psychopathology* 10 (2), 301-319.
- Bhandari, R., Voorthuis, A., van der Veen, R., Out, D., Bakermans-Kranenburg, M. & van IJzendoorn, M. 2012. Temperamental sensitivity moderates the effects of maternal love-withdrawal on perception of infant crying. *Family Science* 3 (3-4), 246-254.
- Bornstein, M. H. 1995. Parenting infants. Teoksessa M.H. Bornstein (toim.) *Hanbook of Parenting. Volume 1. Children and Parenting*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 3-39.
- Buss, A. H. & Plomin, R. 1975. *A temperament theory of personality development*. New York: Wiley.

- Buss, A. H. & Plomin, R. 1984. *Temperament: Early developing personality traits*. Hillsdale, NJ.: Erlbaum.
- Böök, M-L. & Perälä-Littunen, S. 2010. Vastuullisen vanhemman velvoitteet. *Kasvatus* 41 (1), 41-52.
- Coplan, R. J., Bowker, A. & Cooper, S. M. 2003. Parenting daily hassles, child temperament and social adjustment in preschool. *Early Childhood Research Quarterly* 18 (3), 376-395.
- Couper, M. P. 2000. Web surveys: a review of issues and approaches. *Public Opinion Quarterly* 64 (4), 464-494.
- Crnic, K. A. & Greenberg, M. T. 1990. Minor parenting stresses with young children. *Child Development* 61 (5), 1628-1637.
- Crnic, K. & Low, C. 2002. Everyday stresses and parenting. Teoksessa M.H. Bornstein (toim.). *Handbook of parenting .Volume 5. Practical issues in parenting*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 243-267.
- Crnic, K. A., Gaze, C. & Hoffman, C. 2005. Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behavior at age 5. *Infant and Child Development* 14 (2), 117-132.
- Darling, N. & Steinberg, L. 1993. Parenting style as context: an integrative model. *Psychological Bulletin* 113 (3), 487-496.
- Deater-Deckard, K. & Scarr, S. 1996. Parenting stress among dual-earner Mothers and Fathers: Are there gender differences? *Journal of Family Psychology* 10 (1), 45-59.
- Deater-Deckard, K. 2004. *Parenting stress*. New Haven: Yale University Press.
- Galinsky, E. 2000. *Ask the children: the breakthrough study that reveals how to succeed at work and parenting*. New York: Quill.

- Gibson-Davis, M. 2008. Family structure effects on maternal and paternal parenting in low income families. *Journal of Marriage and Family* 70 (2), 452–465.
- Goldsmith, H. H., Buss, A. H., Plomin, R., Rothbart, M. G., Thomas, A., Chess, S., Hinde, R. A. & McCall, R. B. 1987. What is temperament? Four approaches. *Child Development* 58 (2), 505-529.
- Han, W-J. 2005. Maternal nonstandard work schedules and child cognitive outcomes. *Child Development* 76 (1), 137-154.
- Hsueh, J. & Yoshikawa, H. 2007. Working nonstandard schedules and variable shifts in low-income families: Associations with parental psychological well-being, family functioning and child well-being. *Developmental Psychology* 43 (3), 620-632.
- Katainen, S., Räikkönen, K. & Keltikangas-Järvinen, L. 1997. Childhood temperament and mother's child-rearing attitudes: stability and interaction in a three-year follow-up study. *European Journal of Personality* 11 (4), 249-265.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. *Temperamentti: Ihmisen yksilöllisyys*. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. *Pienen lapsen sosiaalisuus*. Helsinki: WSOY.
- Keogh, B. K. 2003. *Temperament in the classroom. Understanding individual differences*. Baltimore, MD: Brookes.
- Kinnunen, U., Malinen, K. & Laitinen, K. 2009. Työn ja perheen yhteensovittaminen: Perheiden kokemuksia ja ratkaisuja. Teoksessa A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.). *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 125-147.
- Kivijärvi, S., Rönkä, A. & Hyväluoma, J. 2009. Vanhemmuus arjessa: neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Teoksessa A. Rönkä., K. Malinen & T. Lämsä (toim.). 2009. *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 47-68.

- Laukkanen, J., Ojansuu, U., Tolvanen, A., Alatupa, S. & Aunola, K. 2013. Child's difficult temperament and mother's parenting styles. *Journal of Child and Family Studies* 23 (2), 312-323
- Li, J., Johnson, S. E., Han, W-J., Andrews, S., Kendall, G., Strazdins, L. & Dockery, A. 2014. Parents nonstandard work schedules and child well-being: A critical review of the literature. *Journal of Primary Prevent* 35 (1), 53-73.
- Malinen, K., Sevón, E. & Kinnunen, U. 2006. Työssäkäyvien pienten lasten äitien ja isien kokemukset vanhemmuudesta. *Psykologia* 41 (5), 345-359.
- Martin, T., Karlsson, L. & Marttunen, M. 2011. Temperamentti ja kiintymyssuhde nuoruusiän masennuksen riskitekijöinä. *Suomen Lääkärilehti* 66 (7), 547-552.
- Metsämuuronen, J. 2004. Pienten aineistojen analyysi. Parametrittomien menetelmien perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp Ky.
- Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp Ky.
- Metsäpelto, R-L. 2004. Lastenkasvatus ja sen yhteys vanhemman persoonallisuuden piirteisiin. *Psykologia* 39 (3), 244-248.
- Metsäpelto, R-L., & Pulkkinen, L. 2004. Vanhempien kasvatustyyli ja psykososiaalinen toimintakyky. *Psykologia* 39 (3), 212-221.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Sessa, F. M., Avenevoli, S. & Essex, M. J. 2002. Temperamental vulnerability and negative parenting as interacting predictors of child adjustment. *Journal of Marriage and Family* 64 (2), 461-471.
- Muslow, M., Caldera, Y. M., Pursley, M., Reifman, A. & Huston, A.C. 2002. Multilevel factor influencing maternal stress during the first three years. *Journal of Marriage and Family* 64 (4), 944-956.

- Pasila, A. 2014. Työ vai perhe? Usein molemmat! Hyvinvointikatsaus 1/2014. Lasten ja lapsiperheiden elinolot. Tilastokeskus, 36-43.
- Pomerantz, E. M. & Eaton, M. M. 2001. Maternal intrusive support in the academic context: Transactional socialization process. *Developmental Psychology* 37 (2), 174-186.
- Porter, C. L., Hart, C. H., Yang, C., Robinson, C. C., Olsen, S. F., Zeng, Q., Olsen, J. A. & Shenghua, J. 2006. A comparative study of child temperament and parenting in Beijing, China and the western United States. *International Journal of Behavioral Development* 29 (6), 541-551.
- Pulkkinen, L. (toim.). 1996. Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Rowe, D. C. & Plomin, R. 1977. Temperament in early childhood. *Journal of Personality Assessment* 41 (2), 150-156.
- Rubin, K. H., Nelson, L. J., Hastings, P. & Asendorpf, J. 1999. The transaction between parents' perceptions of their children's shyness and their parenting styles. *International Journal of Behavioral Development* 23 (4), 937-957.
- Russell, A. 1997. Individual and family factors contributing to mothers' and fathers' positive parenting. *International Journal of Behavioral Development* 21 (1), 111-132.
- Rönkä, A. & Kinnunen, U. 2009. Kun työstä tulee vieras perheessä. Teoksessa R. Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 83-105.
- Rönkä, A., Laakso, M-L., Tammelin, M., Metsäpelto, R-L., Sevón, E., Turja, L. & Poikonen, P-L. 2014. Aikuisten työ rytmittää lasten arjen. Hyvinvointikatsaus 1/2014. Lasten ja lapsiperheiden elinolot. Tilastokeskus, 36-43.

- Rönkä, A., Malinen, K., Sevón, E., Metsäpelto, R.-L. & May, V. 2015. Positive parenting and parenting stress among working mothers in Finland, the UK and the Netherlands: Do working time patterns matter? (käsikirjoitus arviointiprosessissa).
- Saisto, T., Salmela-Aro, K., Nurmi, J. E. & Halmesmäki, E. 2004. Vanhemmuuteen liittyvän stressin taustatekijöitä 2-3-vuotiaan lapsen vanhemmilla. *Psykologia* 39 (3), 222-233.
- Sanders, M. R. 2008. Triple P-Positive parenting programs as a public health approach to strengthening parenting. *Journal of Family Psychology* 22 (3), 506-517.
- Stoltzfus, J. & Karraker, K. 2009. Goodness of fit between parenting style and child temperament: special challenges with slow-to-warm up-infants. Teoksessa T. M. Dailey & P. H.Krause (toim.). *Handbook of parenting: Styles, stresses and strategies*. New York: Nova Science Publishers, 87-110.
- Strazdins, L., Korda, R. J., Lim, L. L-Y., Broom, D. H. & D'Souza, R. M. 2004. Around-the-clock: parent work schedules and children's well-being in a 24-h economy. *Social Science & Medicine* 59 (7), 1517-1527.
- Strazdins, L., Clements, M. S., Korda, R. J., Broom, D. H. & D'Souza, R. M. 2006. Unsociable work? Nonstandard work schedules, family relationships and children's well-being. *Journal of Marriage and Family* 68 (2), 394-410.
- Strelau, J. 1998. *Temperament: a psychological perspective*. Kluwer Academic Publishers.
- Stright, A. D., Gallagher, K. C. & Kelley, K. 2008. Infant temperament moderates relations between maternal parenting in early childhood and children's adjustment in first grade. *Child Development* 79 (1), 186-200.

- Tammelin, M. & Rönkä, A. 2012. Työtä kellon ympäri. Talentia. Puheenvuorot.
http://www.talentia.fi/lehti/puheenvuorot/tyota_kellon_ympari.3214.blog. Luettu 12.3.2015.
- Tammelin, M. & Rönkä, A. 2013. Lapsiperheen arki ja 24/7 -talous. Työelämän tutkimuspäivät 2012. Suomella töissä? Kestämistä ja kestävyyttä. Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisuja 4/2013. Tampereen yliopisto.
- Thomas, A. & Chess, S. 1977. Temperament and development. New York: Brunner/Mazel.
- Vitaro, F., Barker, E. D., Boivin, M., Brendgen, M. & Tremblay, R. E. 2006. Do early difficult temperament and harsh parenting differentially predict reactive and proactive aggression? *Journal of Abnormal Child Psychology* 34 (5), 685-695
- Waller, R., Gardner, F., Hyde, L. W., Shaw, D. S., Dishion, T. J. & Wilson, M. N. 2012. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry* 53 (9), 946-953.
- Watson, J. & Kowalski, H. 1999. Toddler-caregiver interaction: the effect of temperament. *Early Child Development and Care* 159 (1), 55-73.
- Östberg, M. & Hagekull, B. 2000. A structural modeling approach to the understanding of parenting stress. *Journal of Clinical Child Psychology* 29 (4), 615-625.